

Evanjelium podľa Marka (gr. *kata Markon*)

Doba: 60-75, pravdepodobne medzi r. 68 a 73.

Autor podľa tradície (2. stor.): Marek, Petrov žiak a *interpret (herméneutés)*, obvykle stotožňovaný s Jánom Markom zo Sk, ktorého matka vlastnila dom v Jeruzaleme. Doprevádzal Barnabáša a Pavla na „prvej misijnej ceste“ a bol pomocníkom Petra a Pavla v Ríme v 60. rokoch. Niektorí s touto identifikáciou nesúhlasia a nazdávajú sa, že autorom bol inak neznámy kresťan menom Marek.

Autor podľa textu evangelia: grécky hovoriaci kresťan, ktorý nebol očitým svedkom pozemského Ježiša (porov. nepresnosti v zemepisných údajoch). Čerpal z tradície o Ježišovi (ústnych a pravdepodobne aj písaných) a svoje dielo napísal pre komunitu, ktorá zrejme trpela prenasledovaním.

Miesto určenia: Tradične Rím (prenasledovanie za cisára Nerona). Ďalšie domnienky: Sýria, severné Zajordánsko, Dekapolis, Galilea.

Jednota: Dôvody pre viac autorov nie sú. Niekoľko biblistov (napr. A. Fuchs) myslí na viac prepracovaní evangelia, aby vysvetlili tzv. *minor agreements* (teórie o Dt-Mk alebo Proto-Mk).

Neporušenosť: Mk skončil v Mk 16,8. Rukopisy pripájajú rôzne závery o zjavení Zmŕtvychvstalého (kratší a dlhší). „Dlhší záver“ (Mk 16,9-20) je kanonický.

Marek postupoval sčasti systematicky. Po úvode, ktorý predstavujú kázania Jána Krstiteľa, Ježišov krst a pokúšanie na púšti (1,1-13), nám niekoľko málo oporných bodov pomáha rozlíšiť obdobie galilejského účinkovania (1,14–7,23), Ježišove cesty s jeho apoštolmi do kraja Týru a Sidonu, do Dekapola, do kraja Cézarey Filipovej s návratom do Galiley (7,24–9,50), napokon poslednú cestu cez Perea a Jericho nahor do Jeruzalema, kde dochádza k umučeniu a zmŕtvychvstaniu (10,1–16,8). Bez toho, že by sme podrobne hovorili o poradí udalostí, aj tento všeobecný rámec je dosť konvenčný, lebo sa podľa pravdepodobností a podľa svedectiev štvrtého evangelia zdá isté, že Ježiš viackrát putoval do Jeruzalema pred Paschou svojho umučenia.

Jeho hlavné línie však zachytávajú vývin, ktorý si zaslúži zachovanie pre svoju historickú pravdivosť a teologický dosah: zástupy najprv Ježiša priaznivo prijímú; potom jeho pokorný a duchovný mesianizmus sklame ich očakávania a nadšenie ochladne; vtedy Ježiš odíde z Galiley, aby sa venoval malej skupine verných učeníkov, ich bezpodmienečnú oddanosť dosiahne po vyznaní v Cézarei. To je rozhodujúci zvrät, po ktorom sa všetko obracia k Jeruzalemu, kde sa po čoraz živšej opozícii zavŕši dráma umučenia, ktorú nakoniec korunuje víťazná odpoveď Boha: zmŕtvychvstanie.

Ten zdanlivý paradox Ježiša, ktorého ľudia neporozumeli a zavrhlí, no ktorého poslal Boh a skrze neho zvíťazil, zaujíma predovšetkým druhé evanjelium. Neusiluje sa natoľko rozvinúť učenie Majstra a uvádza málo z jeho slov. Jeho základnou témou je predstaviť ukrižovaného Mesiáša. Na jednej strane ukazuje v Ježišovi Božieho Syna, ktorého uznáva za takeého Otec (1,11; 9,7), tiež démoni (1,24; 3,11; 5,7), a dokonca ľudia (15,39); Mesiáša, ktorý sa dožaduje božskej hodnosti (14,62), vyššej od anjelov (13,32), osobuje si moc odpúšťať hriechy (2,10), ktorý dokazuje svoju moc a poslanie zázrakmi (1,31; 4,41 atď.) a exorcizmami (1,27; 3,23n atď.). No na druhej strane silne zdôrazňuje jeho zdanlivý neúspech u ľudí: výsmech alebo pohoršovanie sa davu (5,40; 6,2n), nepriateľstvo židovských vodcov (2,1–3,6 atď.), neporozumenie aj u učeníkov (4,13+), všetok odpor, ktorý vedie k potupe kríža. Práve toto pohoršenie sa usiluje vysvetliť nielen tým, že oproti nemu stavia konečné víťazstvo vzkriesenia, ale ukazuje, že to tak muselo byť podľa tajomných Božích zámerov. Bolo treba, aby Kristus trpel, a tak vykúpil ľudí (10,45; 14,24); je to ohlásené v Písme (9,12; 14,21.49) a sám Ježiš vyhlásil, že touto cestou poníženia a utrpenia má ísť on (8,31; 9,31; 10,33n) i jeho nasledovníci (8,34n; 9,35; 10,15.24n.29n.39; 13,9-13). Židovské očakávanie Mesiáša bojovníka a víťaza nebolo však ochotné prijať toto riešenie bolesti a odriekania, preto Ježiš, aby sa vyhol klamnému a iluzórnemu nadšeniu, obklopil mlčaním a tichom svoje zázraky (5,43 atď.), takisto svoju osobu (7,24; 9,30). Namiesto titulu »Mesiáš« (8,28n), ktorý bol príliš zaťažený ľudskou

slávou, mal radšej ten skromnejší a tajomnejší »Syn človeka« (2,10 atď.; pozri Mt 8,20+). To je to, čo sa nazýva »**mesiášske tajomstvo**« (Mk 1,34+). No ak je pravda, že Marek z neho robí základnú tézu svojho Evanjelia, nie je pravda, že ho vytvoril neskôr: je to hlboká skutočnosť bolestnej Ježišovej cesty, ktorú chápe a predkladá nám vo svetle viery, definitívne utvrdenej paschálnym víťazstvom.

Markovo evanjelium sa snaží zodpovedať do dôsledkov na základnú otázku „Kto je Ježiš?“ (v evanjeliu zaznie až vyše 140 otázok); je záujem určiť atentickú identitu. Označuje sa od čias Wredeho ako „*evanjelium tajných epifánií*“ využívajúc k tomu literárny nástroj typický pre Marka: tzv. **Mesiášske tajomstvo**. Marek sa javí ako dôsledný teológ a dramatický rozprávač. Jeho predstavenie Ježiša sa stáva podľa dvojzdrojovej teórie predlohou pre Matúša a Lukáša.

Štruktúra Mk evanjelia:

Inklúzia: (Mk 1,1) *Zač. evanjelia Ježiša Krista, Božieho Syna - „Tento človek bol naozaj Boží Syn.“* (15,39)

Prológ 1,1-13 (spája evanjelium s prorokmi SZ Mal 1,3 a Iz 40,3, opisuje krst a pokúšanie);

- I. časť (1,14-8,21) zoradená podľa *chronologického kódexu*. **32 εὐθὺς** „hneď“ / zo 41 v Mk.
 - a) „**Ježiš a jeho ľud**“ 1,14-3,6 (*sumár* 1,14-15, *povolanie učeníkov* 1,16-20, „deň aktivity v Kafarnaume“ 1,21-39; **PÄT GALILEJSKÝCH KONTROVERZIÍ O ZÁKONE** 2,1-3,5; *odmietnutie Ježiša vodcami ľudu* 3,6).
 - b) „**Ježiš a jeho rodina**“ 3,7-6,6a (*sumár* 3,7-12, *povolanie Dvanástich* 3,13-19, kapitola podobenstiev 4,1-31; tri veľké zázraky 4,35-5,43; *odmietnutie jeho rodákmi z Nazaretu* 6,1-6a).
 - c) „**Ježiš s jeho učeníkmi**“ tiež „*sekcia chlebov*“ (6,6b-8,21) (*sumár* 6,6b; *poslanie Dvanástich* 6,7-13,30; dve rozmnoženia chlebov 6,31-44; 8,1-10; *nepochopenie rozmnoženia* 8,21).
- II. časť (8,22-10,52) – podľa *geografického kódexu*, srdce Mk evanjelia - *sekcia nasledovania* alebo *cesta* do Jeruzalema (8,27; 9,33.34; 10,17.32.46.52), má historický a symbolický ráz;
 - *zázrak slepého z Betsaidy* (8,22-26) = *postupné chápanie Ježiša apoštolmi* 8,27-30;
 - *tri* predpovede utrpenia, smrti a zmŕtvychvstania (8,31-32a; 9,30-32; 10,32-34);
 - zaznejú ako tri zazvonenia počas cesty; premenenie a exorcizmus majú didaktický ráz;
 - *zázrak slepého z Jericha* (inklúzia 10,46-52) = *symbol kresťana*, ktorý nasleduje JK.
- III. časť (11,1-15,47)- podľa *chronologického kódexu* - *nový „stvoriteľský“ týždeň*.
 - a) súd nad Jeruzalemom (11,1-13,37), **PÄT KONTROVERZIÍ O MOCI** v chráme; eschatolog. reč (kap. 13- najdlhšia reč v Markovi)
 - b) správa o utrpení a smrti (14,1-15,47)

Epilóg (16,1-8) –zjavuje posledný zmysel Ježišovho tajomstva, Ježiš ide pred svojimi.

Kánonický dodatok (16,9-20)- kompilácia rozličných správ synoptikov a Jána, nie je od Mk ale od kresťanskej komunity.

<i>Dátum vzniku:</i>	<i>Miesto písania:</i>	<i>Liter. nástroje:</i>	<i>Štýl. charakteristiky:</i>	<i>Obsahové charakt.</i>
60-70 po Kr.; od Marka (Sk 12,12; 13,13; Kol 4,10; 1Pt 5,13); bol (<i>hermeneutés</i>) „spoločník“ Petra;	pravdep. Rím, pre kresťanov z pohanstva	Mesiášske tajomstvo, εὐθὺς (41 krát), πάλιν (28 krát),	Latinizmy, odhaľuje pocity osôb, dramaticky opisuje vonkajšie okolnosti; vysvetľuje židovské zvyky a prekladá aramaizmy	Pozornosť - na identitu Ježiša, - k žene - Petrova svokra (1.zázr.) a na konci príklad chudobnej vdovy; - pohania : 7,24-31 a 11,7;

Literárno-teologické dôrazy Markovho evanjelia

Markov typický prvok: 7x výraz *evanjelium* (gr. εὐαγγέλιον *euangelion*) a raz v kánonickom dodatku:

- **Mk 1,1** – Začiatok **evanjelia** Ježiša Krista, Božieho Syna
- **1,14-15** - Keď Jána uväznili, Ježiš prišiel do Galiley a hlásal Božie **evanjelium**.¹⁵ Hovoril: "Naplnil sa čas a priblížilo sa Božie kráľovstvo. Kajajte sa a verte **evanjeliu**."
- **8,35** – Lebo kto by si chcel život zachrániť, stratí ho, ale kto stratí svoj život pre mňa a pre **evanjelium**, zachráni si ho.
- **10,29** – Ježiš povedal: "Veru, hovorím vám: Niet nikoho, kto by pre mňa a pre **evanjelium** opustil dom alebo bratov a sestry alebo matku a otca alebo deti, alebo polia,
- **13,10** – Ale najprv sa musí hlásať **evanjelium** všetkým národom.
- **14,9** – Veru, hovorím vám: Kdekoľvek na svete sa bude ohlasovať **evanjelium**, bude sa na jej pamiatku hovoriť aj o tom, čo urobila."
- [16,15 – A povedal im: "Chod'te do celého sveta a hlásajte **evanjelium** všetkému stvoreniu.]

Euangelion až 76 x v NZ: Mt 4:23; 9:35; 24:14; 26:13; Sk 15:7; 20:24; 1Pt 4:17; Zjv 14:6

60 x u Pavla Rim 1:1; 1:9, 16; 2:16; 10:16; 11:28; 15:16, 19; 16:25; **1Kor** 4:15; 9:12, 14, 18, 23; 15:1; **2Kor** 2:12; 4:3-4; 8:18; 9:13; 10:14; 11:4, 7; **Gal** 1:6-7; 1:11; 2:2, 5, 7, 14; **Ef** 1:13; 3:6; 6:15, 19; **Fil** 1:5; 1:7, 12, 16, 27; 2:22; 4:3, 15; **Kol** 1:5, 23; **1Sol** 1:5; 2:2, 2:4, 8-9; 3:2; **2 Sol** 1:8; 2:14; **1Tim** 1:11; **2Tim** 1:8, 10; 2:8; **Film** 1:13;

Veľmi časté aramejizmy v Mk

Boanerges - "synovia hromu" (Mk **3,17**; vynechané v Mt 10,2 a Lk 6,14)

Beelzebul - (nepreložené v Mk **3,22**; použité v Mt 12,24.27, a Lk 11,15.18-19)

talita kum - "Dievča, vstaň" (Mk **5,41**; vynechané v Mt 9,25 a Lk 8,54)

korban - "obeta Bohu" (Mk **7,11**; vynechané v Mt 15,5; niet paralely v Lk)

effata - "otvor sa" (Mk **7,34**; vynechané v Mt 15,29-31; bez paralely v Lk)

rabbi - (bez prekladu Mk **9,5**; nahradené cez "Pán" v Mt 17,4 a "učiteľ" v Lk 9,33)

Bartimeus - "Timeov syn" (Mk **10,46**; vynechané v Mt 20,30 a Lk 18,35)

rabbuni - (bez prekladu Mk **10,51**; nahráda cez "Pán" v Mt 20,33 a Lk 18,41)

hosanna - (bez prekladu Mk **11,9-10**; Mt 21,9; vynechané v Lk 19,38)

rabbi - (bez prekladu Mk **11,21**; vynechané Mt 21,20; niet paralely v Lk)

abba - "Otče" (Mk **14,36**; vynechané v Mt 26,39.42 a Lk 22,42)

rabbi - (bez prekladu Mk **14,45**; Mt 26,49; vynechané v Lk 22:47)

Golgota - "miesto lebky" (Mk **15,22**; Mt 27,33; vynechané v Lk 23,33)

Eloi eloi lema sabachthani Ž 22,2 preklad (aram. Mk **15,34**; hebr. v Mt 27,46 "*Eli, Eli, lama* aram. *sabakthani?*", vynechané v Lk 23,45-46 je modlitba Ž 31,6)

Obl'ubená trojková schéma v Mk

- **tri reakcie na krst Ježiša**: *roztrhnuté* alebo, zostupuje *Duch*, počuť *hlas*: *Ty si môj milovaný Syn, v tebe mám zaľúbenie* (1,10-11)
- tri krát Ježiš volá kľúčových učeníkov nasledovať ho: štyria rybári, Lévi, dvanásť (1,16-20; 2,14-17; 3,13-19)
- trojitá predpoveď o utrpení, smrti a zmŕtvychvstaní po 3 dňoch (8,31; 9,31; 10,32-34)
- tri krát Ježiš varuje, "Ak ťa tvoja ruka/noha/oko zvädza na hriech..." (9,43.45.47)
- tri razy sa Ježiš vráti a dohovára trom ospalým učeníkom v Getsemani (14,32-42)
- tri razy Peter zaprie Ježiša (14,66-72; ako to Ježiš predpovedal v 14,30)
- tri krát spomenuté hodiny pri križovaní Ježiša: tretie, šiesta a deviata (15,25.33.34)
- tri skupiny ľudí sa vysmieľajú Ježišovi pod križom (15,29-30.31-32a.32b)
- **tri reakcie na smrť Ježiša**: *roztrhnutá* opona chrámu, *hlas* stotníka (*Tento človek bol naozaj Boží Syn* v.39), galilejské ženy pri kríži (15,38.39.40)

Skupiny po troch:

Peter, Jakub a Ján (9,2; 14,33)

Ježiš, Mojžiš a Eliáš (9,4-5)
 veľkňazi, zákonníci a straši (11,27; 14,43)
 Mária Magdaléna a dve iné ženy (15,40; 16,1)
 obdobie **troch dní** sa spomína v 8,2; 14,58 a 15,29.

Tri stavebné prvky narácie o identite Ježiša

Krst 1,9-11	Premenenie Mk 9,2-8	Smrť 15,33-41
Roztrhnuté nebo	Premena rúcha	Roztrhnutá opona
Zostúpenie holubice	Zostúpenie oblaku	Zostúpenie tmy
Hlas z neba	Hlas z neba	Ježišov výkrik
„Ty si môj milovaný Syn , v tebe mám zaľúbenie!“	„Toto je môj milovaný Syn , počúvajte ho! “	„Tento človek bol naozaj Boží Syn! “
Ján ako Eliáš	Ježiš s Eliášom	„Pozrite, volá Eliáša“

Štruktúra predpovedí Ježiša o utrpení a poučení

Tri Ježišove predpovede a reakcie naň majú
v rámci perikop zámernú postupnosť:

- a) **predpoveď** (I) 8,31-32a; (II) 9,30-32; (III) 10, 32-34)
- b) **kontroverzia** (I) 8,32b-33; (II) 9,33-34; (III) 10,35-41)
- c) **poučenie** (I) 8,34-9,1; (II) 9,35-41; (III) 10,42-45).

Tri predpovede o utrpení a reakcie na ne

Predpoveď Ježiša o utrpení a oslávení	Mk 8,31: „Syn človeka musí mnoho trpieť, starší, veľkňazi a zákonníci ho zavrhnú, zabijú ho, ale on po troch dňoch vstane z mŕtvych.“	Mk 9,31 "Syn človeka bude vydaný do rúk ľudí a zabijú ho. Ale zabitý po troch dňoch vstane z mŕtvych."	Mk 10,33-34 „Hľa, vystupujeme do Jeruzalema a Syn človeka bude vydaný veľkňazom a zákonníkmi. Odsúdia ho na smrť a vydajú pohanom, ³⁴ vysmejú ho, opľujú, zbičujú a zabijú, ale on po troch dňoch vstane z mŕtvych.“
Reakcia učenikov/ kontro- verzia	Mk 8,32-33 Peter si mu začal dohovárať. ³³ Petra pokarhal: "Choď mi z cesty, satan, lebo nemáš zmysel pre Božie veci, len pre ľudské!"	Mk 9,32-34 Lenže oni nechápali toto slovo a spýtať sa ho báli. ³² Tak prišli do Kafarnauma. A keď bol v dome, opýtal sa ich: "O čom ste sa zhovárali cestou?" ³⁴ Ale oni mlčali, lebo sa cestou medzi sebou hádali, kto z nich je väčší.	Mk 10,35-41 Zebedejovi synovia Jakub a Ján prosia o miesta v jeho sláve jeden ... ostatní desiat, začali sa mrziť na Jakuba a Jána.
Poučenie učenikov Ježišom	Mk 8,34-35 ³⁴ Potom zavolať zástup aj učenikov a povedal im: "Kto chce ísť za mnou..."	Mk 9,35-37 Kto chce byť prvý, nech je posledný zo všetkých a služobník všetkých." ³⁶ Potom vzal dieťa...	Mk 10,42-44 ... kto sa bude chcieť stať medzi vami veľkým... prvý, bude vašim služobníkom a sluhom...

Popis a komentár Markovho evanjelia

Prológ Mk 1,1-13 (inklúzia v slove púšť):

Titul ¹ Začiatok evanjelia Ježiša Krista, Božieho Syna.

Človek pred Bohom (vv. 2-8)

² Prorok Izaiáš napísal:

„Hľa, posielam svojho posla pred tvojou tvárou a on ti pripraví cestu. (Mal 3,1)

³ Hlas volajúceho na **PÚŠTI**:

„Pripravte cestu Pánovi,
vyrovnajte mu chodníky!“

⁴ Ján bol na **PÚŠTI**, krstil a hlásal *krst pokánia* na odpustenie **hriechov**.

⁵ Prichádzala k nemu celá judejská krajina i všetci Jeruzalemčania.

Vyznávali svoje **hriechy** a dávali sa mu *krstiť* v rieke **Jordán**.

⁶ Ján nosil odev z ťavej srsti a okolo bedier kožený opasok. (2Kr)

Jedával kobyľky a lesný med.

⁷ A hlásal:

„Po mne prichádza mocnejší, ako som ja. Ja nie som hoden ani zohnúť sa a rozviazať mu remienok na obuvi.

⁸ Ja som vás *krstil* vodou, ale on vás bude *krstiť* Duchom Svätým.“

Boh pred človekom (vv. 9-13)

⁹ V tých dňoch prišiel Ježiš z galilejského Nazareta a Ján ho *pokrstil* v **Jordáne**. ¹⁰ Vtom, ako vystupoval z vody, videl otvorené nebo a Ducha, ktorý ako holubica zostupoval na neho. ¹¹ A z neba zaznel hlas:

„Ty si môj milovaný Syn, v tebe mám zaľúbenie.“

¹² A hneď ho Duch hnal na **PÚŠŤ**. ¹³ Na **PÚŠTI** bol štyridsať dní a satan ho pokúšal.

Bol medzi divou zverou a anjeli mu posluhovali.

Odkaz v kontexte

v. 1 **Začiatok arché** hebr. *beresit*. Tu v úvode spisu sa ozýva začiatok Biblie. Boh je prameň života. Ježiš je počiatok nového sveta, s novým nebom a novou zemou, obydlie nového človeka.

evanjelia evanjelium je „dobrá zvest“²², sedem ráz používa Marek toto slovo (1,1.14.15; 8,35; 10,29; 13,10; 14,9). Slovo označuje jednak ohlasovanie Ježiša ako aj ohlasovanie o ňom, ktorý je zároveň ohlasovateľ ako aj ohlasovaný. On je vskutku prítomný v slove o ňom, ako vnútorný učiteľ, ktorý hovorí do srdca, a otvorí ho na prijatie: *Pán jej otvoril srdce, aby pozorne sledovala, čo Pavol hovorí* (Sk 16,14)

„Hlas“ Jána pripravuje cestu Slovu, ohlasuje toho, ktorý „vás bude *krstíť* Duchom Svätým“. Úvodný úryvok je obsahovo veľmi bohatý, bude jasný iba na koniec. Je to jasné pri každom úvode, o to viac to platí o Markovi, ktorý zakončuje tak, že odkazuje na začiatok.

Po titule (v.1), prv ako nám Marek ukáže, kto je **Boh pred človekom**, ukáže nám kto je **človek pred Bohom**. Robí to cez dve citácie zo SZ, ktoré odkryjú dve hlavné prorocké línie SZ (vv.2-3), ktorých živou ikonou je Ján Krstiteľ (vv. 4-8). Celok je syntéza, zhrnutie zjavenia Izraelu, akoby cesta SZ, ktorú je pozvaný každý prejsť, ak chce prijať Pána, ktorý príde. Pán alebo **Jahve**, Boh Izraela, dal pochopiť počas dvoch tisícročí ľudu dve pravdy:

- 1) Človek je túžba po Bohu, pretože utvorený na obraz Boží, v ňom nájde svoju skutočnosť.
- 2) Boh sám túži dať sa človeku, pretože prostredníctvom všetkých svojich darov nechce nič iné ako dať seba ako dar.

Prvá podmienka pre prijatie Pána, ktorý prichádza, je smäd po **spravodlivosti**. Človek nachádza stály rozpor v tom, čo je a čo by malo byť. No nesmie sa znechutiť, Boh to nechce. Prisľúbil sám, že príde, aby uskutočnil súd, ktorý ukončí každú nespravodlivosť (Mal 3,1n) ¹ *Hľa, ja pošlem svojho anjela a pripraví predom mnou cestu. I zaraz príde do svojho chrámu Panovník, ktorého vy hľadáte, a anjel zmluvy, ktorého si žiadate. Hľa, príde, hovorí Pán zástupov - ² a ktože vydrží deň jeho príchodu, kto obstojí, keď sa zjaví? Ved' je on ako roztápajúci oheň a ako zelina práčov. ³ I sadne si a bude vytápať a čistiť striebro; a vyčistí synov Léviho. Prečistí ich ako zlato a striebro, takže budú prinášať Pánovi obety v spravodlivosti.*

Toto je prvá nosná pravda Izraela: svet nestojí pod vládou a svojvoľnosťou hriešneho a nespravodlivého človeka, ale pod vládou Boha, ktorý je **svätý a spravodlivý**.

Druhou podmienkou je smäd po **slobode**. Človek je zapojený do mnohých foriem otroctva vnútorného, ale aj vonkajšieho. Vidí dobro a je neschopný konať ho, tuší šťastie, ale nedosahuje ho. Tomu, kto sa bojí, že sloboda je nemožná zaznie hlas, ktorý volá otvoriť cestu v púšti, ktorá povedie z krajiny otroctva do krajiny túžby. Inde je človek v exile. Iba tu môže bývať, dom mu dáva sám Boh.

Ján je posol (*angelos*), čiže prorok, ktorý keď obžalúva z hriechu a ohlasuje odpustenie, umožňuje sa človekovi obrátiť k Božej spravodlivosti.

On je tiež odvážny **hlas**, ktorý pripravuje na nový odchod k slobode.

Posledný prorok je však vystihnutý charakteristikami jedného z prvých prorokov – Eliáša.

V Knihe 2Kr 1, 7, „Ako vyzeral človek, ktorý vám prišiel v ústrety a povedal vám toto? Odpovedali mu: „Muž v srstenom plášti a cez bedrá opásaný koženým opaskom.“ On povedal: „To je Tesban Eliáš!“

2 Kr 2 ⁸ Vtom vzal Eliáš svoj plášť, zvinul ho, udrel vodu, tá sa rozdelila na dve strany a obaja prešli po suchu.

V Malachiášovi je prisľúbený príchod Eliáša (*Mal 3 ²² Spomeňte si, na zákon môjho sluhu Mojžiša, ktorý som mu uložil na Horebe pre celý Izrael, na príkazy a nariadenia. ²³ Hľa, ja vám pošlem proroka Eliáša, skôr než príde Pánov deň, veľký a hrozný. ²⁴ A obráti srdce otcov k synom a srdce synov k ich otcom, aby som neprišiel a neudrel zem kliatbou.*“ Ján je výnimočný prorok, ukazuje prstom na Ježiša, ktorý príde.

Prvá charakteristika Jána je že žije, to čo ohlasuje. Odišiel a nachádza sa na púšti, teda už mimo nespravodlivosti a na ceste k slobode. Nespokojný so všetkým starým, očakáva nové. Človek sa označuje tým, čo očakáva. Je nostalgiou po budúcnosti, s bolesťou v srdci po tom, čo ešte nie je. Je priťahovaný túžbou, stále hľadá to, čo je pre neho podstatné. Svojou povahou má ohnisko mimo seba je excentrický, je teda nutne *viator* (pútnik) na ceste k tomu, čo očakáva, po čom túži. Ako strom rastie hore, kameň padá dole, tak je človek tajomne priťahovaný k svojej skrytej tvári.

Ján je človek túžby a ohlasuje jej blízke naplnenie: ten, čo príde po ňom splní každé očakávanie človeka a každý prisľub Boží. Ved' on nás bude krstíť (=ponorí) Duchom Svätým (= do Božieho života). V Ježišovi, sa Boh vnára do ľudskej reality a človek sa vnára do Božieho života.

Po krste prežíva Ježiš 40 dní v púšti, odolá pokušeniam, zvíťazí ako nový Adam, nebo je na jeho strane, anjeli mu slúžia, hoci je medzi divou zverou, ako Adam v raji.

Prvá časť Mk evanjelia (1,14-8,21)

Je zoradená podľa časového plánu, ako bude aj tretia časť. Prvá časť má tri podčasti, v ktorých Ježiš svoj okruh poslucháčov postupne zužuje. Najskôr sa predstavuje širokému okruhu osôb, potom sa zjavuje svojim najbližším a nakoniec sa zjavuje iba svojim učeníkom. Každá sekcia v tejto prvej časti končí opdmietnutím alebo nepochopením.

- A) „**Ježiš a jeho ľud**“ 1,14-3,6 (*sumár 1,14-15, povolanie učeníkov 1,16-20, „deň aktivity v Kafarnaume“ 1,21-39; PÄŤ GALILEJSKÝCH KONTROVERZIÍ O ZÁKONE 2,1-3,5; odmietnutie Ježiša vodcami ľudu 3,6*).
- B) „**Ježiš a jeho rodina**“ 3,7-6,6a (*sumár 3,7-12, povolanie Dvanástich 3,13-19, kapitola podobenstiev 4,1-31; tri veľké zázraky 4,35-5,43; odmietnutie jeho v Nazarete 6,1-6a*).
- C) „**Ježiš s jeho učeníkmi**“ tiež „*sekcia chlebov*“ (6,6b-8,21) (*sumár 6,6b; poslanie Dvanástich 6,7-13.30; dve rozmnoženia chlebov 6,31-44; 8,1-10; nepochopenie rozmnoženia učeníkmi 8,21*).

Ježiša nie je ľahké pochopiť. Ježiš dovoľuje zjaviť seba samého cez zázraky, ale zabráni a zakáže, aby sa o tom hovorilo. Markovo evanjelium jediné je silne poznačené tzv. *mesiášskym tajomstvom*, kde Marek z teologických dôvodov zdôraznil možný Ježišov zákaz a urobil tak z neho účinný *literárny nástroj*, aby postupne krok za krokom čitateľovi odhaľoval Ježišovu identitu, aby ju tak mohol poznať v úplnosti a v pravdivom svetle. Je nedostatočné žasnúť iba nad Ježišovými zázrakmi a divmi, často totiž po nich Ježiš zakazuje hovoriť o svojej aktivite. Hrozilo by nebezpečie chápať jeho osud len sčasti, ten bude totižto poznačený nielen slávou a úspechmi Ježiša - divotvorcu, ale aj utrpením, krížom, smrťou a slávou vzkriesenia. Preto apoštolom bude tento osud vyjavovať?

Mk 1,14 - 15

¹⁴ Keď Jána uväznili, Ježiš prišiel do Galiley a hlásal Božie evanjelium. ¹⁵ Hovoril: „Naplnil sa čas a priblížilo sa Božie kráľovstvo. Kajajte sa a verte evanjeliu.“

1,15 Prvé vypovedané slová Ježiša v Mk evanjeliu: Πεντήρωται ὁ καιρὸς καὶ ἤγγικεν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ· μετανοεῖτε καὶ πιστεῦετε ἐν τῷ εὐαγγελίῳ
„čas je dovršený a je tu (priblížilo sa) Božie kráľovstvo. Kajajte sa a verte evanjeliu.“

Židovský pohľad na čas je úplne odlišný od gréckeho cyklického chápania, kde Chronos požiara svoje deti a kde had hryzie koniec svojho chvosta. Sami žijeme tak, že máme cirkulárnu predstavu podľa obmeny ročných období, všetko sa vracia, o čase a táto v nás akoby ničí nádej v odlišnosť a novotu „nič nové pod slnkom“.

Lineárny pohľad na čas je odlišný pohľad, má východisko v prísľube Božom a cieľ v jeho splnení; v strede je postupný vývoj k určitej méte. Táto nie je koncom ale cieľom. S Jánom sa zavŕšilo očakávanie, lebo je tu naplnenie. Tou krásnu dobou nie je tá minulé, ani budúca, ale táto teraz. Teraz je moment, kedy možno žiť ako noví ľudia.

Ježiš ako prvú vec upriami pozornosť na hodnotu prítomnosti, lebo v nej sa hrá o všetko.

Toto vedomie stojí na začiatku každého skutku. Vhodný moment nastáva vtedy, keď pochopím, že čas k rozhodnutiu je teraz. Rozhodujúci moment je rozhodnutie samotné. Prítomnosť je bod, ku ktorému sa uberá to, čo bolo a z ktorého plynie to čo bude. Zberám to, čo som zasial a sejem to, čo som zozbieral, a som si istý, že nazbieram podľa toho, čo teraz sejem.¹

Kľúč k čítaniu: **Každý jednotlivý úryvok Marka ako aj evanjelia sa realizuje tu a teraz v miere akou chápem, že „čas sa naplnil“ na prijatie toho, čo slovo hovorí, pretože kráľovstvo je tu pre**

¹ Ak nežijem naplno prítomnosť, tak žijem v nereálnom svete, postupujem z ilúzie o budúcnosti ku sklamaniam z minulosti, prežívajúc pol života v ustarostenosti o budúcnosť a zvyšok v oplakávaní minulosti. Naša viera nás nechce dať zabudnúť na zlo a snívať o dobre, ale nás volá žiť naplno prítomnosť.

mňa, ak sa obrátim a verím evanjeliu. Slovo je živé. Kto ho počúva, skusuje že robí to čo hovorí, kto ho odmieta zakusuje prázdno z toho, čo prisľubuje.

Mesiášsky deň (Mk 1,21-39) *inklúzia* sa tvorí výrazom **synagóga**

²¹ Prišli do Kafarnauma. A **hneď** v **SOBOTU** vošiel do **SYNAGÓGY** a učil.

²² I žasli nad jeho učením, lebo ich **učil ako ten, čo má moc**, a nie ako zákonníci.

²³ A práve bol v ich synagóge človek posadnutý nečistým duchom. Ten vykrikol:

²⁴ „Čo ťa do nás, Ježiš Nazaretský? Prišiel si nás zničiť? Viem, kto si: Boží Svätý.“

²⁵ Ježiš mu prísne rozkázal:

„Mlč a vyjdi z neho!“

²⁶ Nečistý duch ním zalomcoval a s veľkým krikom z neho vyšiel. ²⁷ Všetci sa čudovali a jeden druhého sa vypytovali:

„Čo je to? **Nové učenie s mocou!** Aj nečistým duchom rozkazuje a poslúchajú ho.“

²⁸ A chýr o ňom sa hneď rozniesol všade, po celej galilejskej krajine.

²⁹ Len čo vyšli zo synagógy, vošiel s Jakubom a Jánom do Šimonovho a Ondrejovho domu. ³⁰ Šimonova testiná ležala v horúčke. **Hneď** mu povedali o nej. ³¹ Pristúpil k nej, chytil ju za ruku a zdvihol. Horúčka ju opustila a ona ich obsluhovala.

³² Keď sa zvečeralo, po západe slnka, prinášali k nemu všetkých chorých a posadnutých zlými duchmi. ³³ A celé mesto sa zhromaždilo pri dverách. ³⁴ I uzdravil mnohých, ktorých trápili rozličné neduhy, a vyhnal mnoho zlých duchov a nedovolil im hovoriť, lebo ho poznali.

³⁵ Včasráno, hneď na úsvite, vstal a vyšiel von. Utiahol sa na púste miesto a tam sa modlil. ³⁶ Šimon a tí, čo boli s ním, pobrali sa za ním. ³⁷ Keď ho našli, povedali mu:

„Všetci ťa hľadajú.“

³⁸ On im odvetil:

„Poďme inde, do susedných dedín, aby som aj tam kázal, veď na to som prišiel.“

³⁹ A chodil po celej Galilei, kázal v ich **SYNAGÓGACH** a vyhánal zlých duchov.

Komentár dňa v Kafarmaume

Marek nám v kap. 1, 21-39 predstaví mesiášsky siedmy deň, ako koná Ježiš.

Odteraz má Ježiš už mimoriadnych poslucháčov jeho slova. A toto slovo sa im ukáže vzápätí vo svojej moci oslobodiť človeka od zla. Ježiš vykonal prvý programatický alebo účelový exorcizmus, v sobotu. Kto začne nasledovať a počúvať Ježiša pre toho začína siedmy deň, sobota bez konca.

Toto slovo je však i **princípom vykúpenia**. Prvý efekt Ježišovho slova na tých, ktorý ho počúvame a nasledujeme, je práve oslobodiť nás od ducha zla. Nie náhodou je tento exorcizmus umiestnený medzi dvomi poznámkami o autorite jeho slova (Mk 1,22.27). Zlo má svoj pôvod v klamstve. Had dokázal manipuláciou – cez spochybnenie Boha a cez jeho falošný obraz oklamať človeka v raji, a práve na základe nepravdivého slova o Bohu, človek odmieta svojho Otca-Pôvodcu. Človek sa rozhodol v raji podľa slova, ktoré počúval.

Pre Marka je to práve satan, ktorý nás oberá o pravdivé Ježišovo slovo zasiaté do nás (porov Mk 4,15). Iba pravda Božieho slova tak ako posadnutého, tak i nás ľudí prinavrátí sebe samým, nebudeme rozdelení, oslobodí nás od zla a urobí nás slobodnými pre dobro, schopnými milovať, ako sme milovaní. Učeník a my počúvame Ježišovo slovo obrátené na posadnutého a v ňom sa udejú naše reakcie. Ten začne silne odporovať: „Čo ťa do nás, Ježiš Nazaretský? Prišiel si nás zničiť“. No Ježiš dokončí svoje dielo pre dobro rozdeleného nešťastného človeka. **Počúvanie tohto slova produkuje túžby ale aj bolestivý odpor**, je však schopné zvíťaziť nad odporom a premeniť na skutočnosť naše túžby. „Je to nové učenie s mocou!“ Pravda Ježišovho slova umlčí klamstvo (*Mlč a vyjdi z neho!*). Treba, aby sme sa naučili poznávať vnútorné reakcie na slovo, ktoré prichádzajú zakaždým, keď *sústredene* čítame Božie slovo. Je veľmi dôležité rozpoznať dobré reakcie od zlých, aby sme prijali a prosili o rast dobrých a odstraňovali a oslobodzovali sa od zlých. Vskutku: *živé je Božie slovo, účinné a ostrejšie ako každý dvojsečný meč; preniká až po oddelenie duše od ducha a kĺbov od špiku a rozsudzuje myšlienky a úmysly srdca.* (Hebr 4,12). Naše reakcie na toto slovo sa odlišujú podľa nášho stavu uzavretosti alebo otvorenosti.

Je potrebné pri počúvaní Ježišovho slova vyrieknuť túžby: čo nie je túžené, nemôže byť darované, pretože by to nebolo prijaté. Túžba patrí medzi najvyššia schopnosti človeka, neprodukuje nič, ale je schopná všetkého, aj nemožného, lebo je schopná Boha.

Následne sa Ježišovo slovo v zázrakoch, ktoré robí, vo svojej terapeutickej moci. V prvom zázraku vôbec uzdraví Petrovu svokru a ona slúži iným. Ona bude ideálom pre poslucháča slova, ktorý má tiež slúžiť iným. Jej uzdravenie sprostredkovalo slovo druhých o nej, kde mu o nej hovorili. Potreba sprostredkovania spočíva v hovorení Pánovi o iných. Kto sa nestará o iných nepoznal Pána. Ježiš ukončí po uzdravení mnohých chorých deň v modlitbe. Z modlitby pramenila jeho aktivita (synagóga je miesto modlitby) a pusté miesto bolo opäť stretnutím s Otcom. Bez modlitby je dobrá aktivita nemožná. V druhej a tretej kapitole sa odvinie **päť sporov v Galileji o evanjeliu v kontraste k zákonu** (alebo **Duch, Ježišova sloboda - litera**). Ježiš bude na konci prvej podčasti odmietnutý vodcami ľudu, chcú ho zahubiť.

V rámci tejto časti sa vyskytne prvý raz aj titul *Syn človeka* (2,10). Bude 14-krát u Marka a 29-krát u Matúša. Okrem Sk 7,56 a Zjv 1,13; 14,14 sa nachádza iba v evanjeliách na perách Ježiša. Pochádza zo semitského výrazu. Kresťanská komunita v ňom rozpoznala v ňom jedno z typických vyjadrení Ježiša Nazaretského, obľúbenejšie od iných titulov, ktorými ho s obľubou označovala (Pán, Kristus, Boží Syn). Výraz má tri významy: ten prvý sa nachádza už u Ezechiela (Ez 2,1.3), tam označuje *človeka vo vzťahu k predkom*; no mimoriadny význam má titul v apokalyptickej tradícii (Dn 7,13 a Kniha Enochova): podľa tejto koncepcie, Syn človek *príde na konci dní súdiť hriešnikov a zachrániť spravodlivých*. V prisúdení titulu Ježišovi komunita preukázala originalitu, ktorú možno prisúdiť Ježišovi. Ježiš je ten, ktorý anticipuje súd s mocou, pričom zachraňuje hriešnikov a zahajuje mesiášsky vek. *Spája sa aj s prorockým opisom sluhu Božieho* titul nadobúda vo vzťahu k židovstvu nový význam, pretože zlučuje paradoxne slávu s krížom. Pri tomto titule treba vždy určiť jeho významová odtieň.

V 4-5-6-7 kapitole je uvedená veľká katechéza jednak o sile Božieho slova (4, 1-34 podobenstvá) o krste (4,35 – 5, utíšenie búrky, prechod morom) a následne o Eucharistii v *sekcii chleba* (v tejto sekcii 6,6b-8,21 je až 18 krát kľúčovým slovom **chlieb** - αρτος (porov. 6,8.37.38.41bis.44.52; 7,2.5.27; 8,4.5.6.14bis.16.17.19).

Podobenstvá v synoptických evanjeliách, povaha a význam

Grécke slovo παραβολή (*parabolé*) **podobenstvo** je použité **50-krát v Novom zákone (13x v Mk, 17x v Mt, 18x v Lk a 2x v Hebr, ani raz nie je v Jn)**. Pojem sa týka “obraznej reči” alebo “prirôvania”; bežne sa prekladá “podobenstvo”, niekedy je vhodnejšie ho chápať ako „poučenie“ (Mk 13,28; Mt 24,32), „príslovie“ (Lk 4,23), „symbol“ (Heb 9,9), alebo „predobraz“ (Heb 11,19).

Grécke slovo *parabolé* sa používa v nasledovných NZ veršoch:

Mk 3,23; 4,2.10.11.13a.13b.30.33.34; 7,17; 12,1.12; 13,28

Mt 13,3.10.13.18.24.31.33.34a.34b.35.36.53; 15,15; 21,33.45; 22,1; 24,32

Lk 4,23; 5,36; 6,39; 8,4.9.10.11; 12,16.41; 13,6; 14,7; 15,3; 18,1.9; 19,11; 20,9.19; 21,29

Hebr 9,9; 11,19

Príbuzný grécke slovo παροιμία (*paroimia*) sa týka “obraznej reči” sa používa iba v **Jn 10,6; 16,25.29** a **2 Pt 2,22**.

Úvod: Podobenstvo je významný dobový literárno-teologický prostriedok a žáner Ježišovho zvestovania. Priekopníkom v štúdiu podobenstiev bol nemecký A. Jülicher, *Die Gleichnisreden Jesu I,II* (1888, 1899). Rozlišoval medzi *metaforou* (púha lit. ozdoba reči) a *alegoriou* – *rozvinutá metafora* (umelý príbeh, plný tajomných narážok a skrytých významov).

Podobenstvo je podľa Jülichera *rozvinuté prirôvanie* bez skrytých významov. Príbeh o skutočnosti z prírody, resp. života (*sejba zrna*) a duchovná aktivita (*ohlasovanie slova*) mali čosi spoločné, tzv. *tertium comparationis*, spoločný prvok (*tertium comparationis*) nespočíva vo vzájomných vzťahoch jednotlivých izolovaných detailov, ale v súvzťažnosti základnej štruktúry oboch udalostí. Nie teda A=A', B=B', ale A:B=A':B'. V 2 Sam 12,1-7

David neukradol síce ovcu ako boháč, ale choval sa k Uriášovi ako onen boháč k chudákovi. Od hľadania *tertium comparationis* sa dnes upúšťa.

Parabola je rozvinutá **metafora** alebo **prirovnanie** prevzaté z **prírody** alebo z **bežného života** zasahujúca poslucháča živosťou a zvláštnosťou, pričom zanecháva jeho myseľ v pochybnosti ako ho presne aplikovať a tiež nie je úplne istý vzťahu k aktívnemu uvažovaniu o ňom (C.H. Dodd, *The Parables of the Kingdom*, New York 1961, 5 aplikoval **realised eschatology** na podobenstvá).

Paul Ricoeur definoval **metaforu na úrovni celej vety** spúšťajúcu metaforický proces, ktorý rozbíja bežný pohľad a ponúka nový. Je to celok, ktorý svojimi vzťahmi a napätím ponúka čosi, čím musí prejsť čitateľ, aby začal vidieť svet nanovo. *Je isté, že Ježiš používal podobenstvá na vystihnutie toho, čo Marek volá „tajomstvo Božieho kráľovstva“.* *Ja sa pokúsim ukázať, že nielen podobenstvá, ktoré sa otvorene zmieňujú o Božom kráľovstve, ale o ňom uvažuje mnoho iných miest a preto skúmanie týchto textov ponúka dôležité svetlo na jeho zmysel* (Dodd, *The Parables of the Kingdom*, New York 1961).

Pri analyzovaní podobenstva a jeho priebehu účinne pomôže popis **metaforického** procesu z troch krokov: popis **vnútorných vzťahov**, popis **rolí** postáv resp. skutočností a nakoniec popis **sémantickej opozície**.

Markovo podobenstvo o raste semena.

Príklad Mk 4,26-29 (prac. preklad):

²⁶ Ďalej hovoril: "S Božím kráľovstvom je to tak, ako keď **človek hodil semeno do zeme**;

²⁷ či **spí** alebo **vstáva**, v noci či vo dne, **semeno** klíči a rastie a on ani **nevie** ako.

²⁸ **Zem** sama od seba prináša úrodu: najprv steblo, potom klas a napokon plné zrno v klase.

²⁹ A keď úroda dozrela, **hneď priloží kosák**, lebo nastala žatva."

A) Vnútorné vzťahy: Hoci je podobenstvo stručne podané, neznamená to, že je nerozvinuté; sú v ňom tieto štyri fázy:

- sejba (v. 26)
- rast** semena (steblo-klas-plné zrno v klase-dozretie) popri bežnom **živote** rozsievачa (v. 27)
- úroda zo zeme (v. 28)
- žatva (v. 29)

Časový aspekt prvého slovesa je gr. **estín** prítomný čas (indikatív prítomný), čo je **perspektíva poslucháča** aj čitateľa, ktorý je svedkom skutočnosti Božieho kráľovstva v reálnom čase. Sloveso **hodil** (gr. konjunktív aoristu 3. os. sing.) je realitou a perspektívou rozprávača, všetko ostatné sa rozpráva s istotou reálneho a bežného procesu, ktorý sa každý rok stáva zrejším zbere úrody.

B) Role:

Semeno – má hlavnú úlohu, ktorá neumožňuje poslucháčovi poňať ho individuálne, čiže nemôže sa on stotožniť so semenom, ale semeno má kontinuálnu úlohu; samozrejme istú úlohu tu má biblická symbolika **žatvy** na označenie **konca** (Iz 16,9; Jer 50,16; 51,33; Oz 6,11; Joel 4,13; aj v Mt 9,37; 13,39; Zjv 14,15). Symbolika postupnej premeny **zrna**, či **semena** je prítomná v NZ (Jn 12,24; porov. Jn 10,18).

Človek – má dôležitosť z prvého podobenstva Mk 4 o rozsievачovi, voči Božiemu kráľovstvu je v úlohe iniciátora a zberateľa (rozsievач a zberateľ úrody), má jasný vzťah k začiatku a ku koncu. Identifikácia čitateľa v podobenstve nenastáva, čitateľ má však vonkajší vzťah pozorovateľa k rastu, ktorý je realitou.

Zem – priaznivé prostredie, ktoré napomáha rast semena (v zemi a nad zemou).

Čo ponúka podobenstvo? Pohľad na Božie kráľovstvo **zvonku**.

Ak prvé podobenstvo o rozsievачovi poukazovalo na reakcie, s ktorými sa stretal rozsievач (Mk 4,3-8), tu sa Božie kráľovstvo javí ako niečo čo nenápadne napreduje v raste a má priniesť úrodu; tento proces sa potvrdzuje každoročnou úrodou od siatia pšenice, resp. rýchlejšie rastúceho jačmeňa po zber, čo v. 29 potvrdzuje (motivácia zberu žatvy). Kráľovstvo sa zavíši v radostnej atmosfére konca.

C) Sémantická opozícia (významové protiklady)

Diachrónna opozícia (nastolení v čase) je medzi začiatkom a koncom,

sejba zrna – žatva úrody

ale aj medzi počiatočnou a finálnou podobou, toho čo je zasiate človekom a potom ním zberané. Opozícia spočíva primárne vo veľkosti ale aj v kvalite (zrno-klas):

semeno – zrno v klase

V podobenstve však vzniká aj **synchrónna opozícia** (počas celého príbehu) medzi **aktivitami** človeka a zrna:

Počiatočná a konečná práca človeka (vie) – **postupný rast zrna** (nevie o ňom)

Paralela života a rastu je konkretizovaná cez tému spánku a vstávania a klíčenia a rastu

Spí / vstáva – klíči / rastie

kde **klíčenie pod zemou** je ako **spánok v noci** a **rast nad zemou** je symbolizovaný **vstávaním do dňa**.

A. V nasledovných tabuľkách je prehľad podobenstiev v Mk; **Matúš** ich pridá o niečo viac a **Lukáš** má najviac podobenstiev v NZ.

Počet podobenstiev a obrazov pôvodných v Mk je **desať**, odkiaľ ich preberá aj Mt a Lk, v Mt je **desať** originálnych podobenstiev (nie sú však použité ani v Mk ani v Lk), **v Mt a Lk** (tzv. **spoločný zdroj Q**) je **13** spoločných podobenstiev (nie sú v Mk) a u Lk je až **18** originálnych podobenstiev a obrazov, čiže v ev. máme **51 jednotlivých podobenstiev a obrazov**, pričom niektoré sú použité viac ako raz.

Mk 2:21-22	Mt 13:24-30	Mt 7:3-4	Lk 6:41-42	Lk 7:41-43
Mk 3:27	Mt 13:44	Mt 7:16-20	Lk 6:43-44	Lk 10:25-37
Mk 4:3-8	Mt 13:45-46	Mt 7:24-27	Lk 6:47-49	Lk 11:5-8
Mk 4:21	Mt 13:47-48	Mt 11:16-19	Lk 7:31-35	Lk 12:16-21
Mk 4:26-29	Mt 18:23-35	Mt 12:43-45	Lk 11:24-26	Lk 12:35-38
Mk 4:30-32	Mt 20:1-16	Mt 24:43-44	Lk 12:39-40	Lk 13:6-9
Mk 9:50	Mt 21:28-32	Mt 24:45-51	Lk 12:42-46	Lk 13:24-30
Mk 12:1-11	Mt 22:11-14	Mt 5:25-26	Lk 12:58-59	Lk 14:7-11
Mk 13:28-29	Mt 25:1-13	Mt 13:33	Lk 13:20-21	Lk 14:28-30
Mk 13:33-37	Mt 25:31-46	Mt 22:1-10	Lk 14:16-24	Lk 14:31-33
		Mt 18:12-14	Lk 15:3-7	Lk 15:8-10
		Mt 6:24-25	Lk 16:13	Lk 15:11-32
		Mt 25:14-30	Lk 19:12-27	Lk 16:1-8
				Lk 16:19-31
				Lk 17:7-10
				Lk 18:1-8
				Lk 18:9-14
				Lk 19:12, 14, 15a, 27
10	10	13	13	18

Počet podobenstiev v jednotlivých evanjeliách, ktoré sú však využité aj na paralelných miestach inde, je v kompletnom liste a sumári podobenstiev a obrazov použitých v Mk 10, v Mt 29 a v Lk až 37 podobenstiev (spolu 76 /mínus 51/ teda 25 podobenstiev sa používa viac ako raz a z toho **8 podobenstiev a obrazov sa použilo až trikrát, sú v nasledovnej tabuľke**).

1. Odev & mechy	Mk 2:21-22	Mt 9:16-17	Lk 5:36-39
2. Silný muž	Mk 3:27	Mt 12:29	Lk 11:21
3. Sejba & semeno	Mk 4:3-8	Mt 13:3-9	Lk 8:5-8
[Prečo Ježiš používa podobesntvá]	Mk 4:10-12	Mt 13:10-17	Lk 8:9-10
[Interpretácia podob.]	Mk 4:13-20	Mt 13:18-23	Lk 8:11-15
4. Lampa na svietniku	Mk 4:21	Mt 5:15	Lk 8:16; a Lk 11:33
[výroky o jeho podobenstvách]	Mk 4:22-25	Mt 10:26; 7:2; 13:12	Lk 8:17-18; 12:2; 6:38b
Semeno rastúce v skrytosti	Mk 4:26-29	[porov. Mt 13:24-30]	-
5. Horčičné semienko	Mk 4:30-32	Mt 13:31-32	Lk 13:18-19
[Ježišove používanie podobenstiev]	Mk 4:33-34	Mt 13:34-35	-
6. Soľ	Mk 9:50	Mt 5:13	Lk 14:34
7. Zlý nájomníci	Mk 12:1-11	Mt 21:33-44	Lk 20:9-18
8. Pučiacci figovník	Mk 13:28-29	Mt 24:32-33	Lk 21:29-31
Vrátnik	Mk 13:33-37	-	[porov. Lk 12:35-38]
Počet podob. a obrazov v Markovom evanj.	10	Mt okrem 2 prevzal 8	Lk okrem 2 prevzal 8

Druhá časť Mk evanjelia (8,22-10,52)

Vlastná časť začína v Mk 8, 27 po *tranzícii* (prechode), ktorú tvorí zázrak uzdravenia slepého z Betsaidy 8,22–26. Ten je umiestnený zdá sa zámerne tesne pred vyznaním Petra, učenici teda len postupne prichádzajú k úplnému poznaniu Ježiša. Peter vyzná za všetkých, kto je Ježiš: *ty si Mesiáš*, v 8, 27 a od tohto bodu sa začína evanjelium uberať iným smerom. Od tohto bodu začne odhaľovať svoj budúci osud, tri predpovede o utrpení. Od 8, 27 až po 10, 52 zaznejú 3 - krát ako údery zvona na ceste do Jeruzalema tri predpovede o utrpení. A reakcia učeníkov na tieto predpovede je v trojitom nepochopení (Peter odhovára Ježiša od cieľa; učenici sa hádajú, kto je z nich väčší; Jakub a Ján žiadajú dve miesta v budúcej sláve).

II časť (8,22-10,52) – podľa *geografického kódexu*, srdce Mk evanjelia - **sekcia nasledovania** alebo **cesta** do Jeruzalema (8,27; 9,33.34; 10,17.32.46.52), má historický a symbolický ráz;
- **zázrak slepého z Betsaidy** (8,22-26) = *postupnosť v pochopení Ježiša apoštolmi* 8,27-30;
- **tri** predpovede utrpenia, smrti a zmŕtvychvstania (8,31-32a; 9,30-32; 10,32-34);
zaznejú ako tri zazvonenia počas cesty; premenenie a exorcizmus majú didaktický ráz;
- **zázrak slepého z Jericha** (inklúzia 10,46-52) = *symbol kresťana*, ktorý nasleduje JK.

Ježišove predpovede a reakcie naň majú v rámci perikop určitú stálu postupnosť:

- a) **predpoveď** (I 8,31-32a; II 9,30-32; III 10, 32-34)
- b) **kontroverzia** (I 8,32b-33; II 9,33-34; III 10,35-41)
- c) **poučenie** (I 8,34-9,1; II 9,35-41; III 10,42-45).

Po prvej predpovedi v 8,31-32a, nepochopí prvý z apoštolov Peter. Peter si ho vzal nabok a dohovárал mu - ἤρξατο ἐπιτιμᾶν (*začal ho prisne napomínať, karhať*). Ježišova reakcia je veľmi silná, pokarhal ho (ako to urobil v 1,25 a 9,25 diablom a v 4,39 vetru): povedal mu doslova: *Chod' za mňa, satan, lebo nemáš zmysel pre Božie veci*. Peter musí opätovne na ceste za Ježišom pochopiť, čo to znamená úplne ho nasledovať. Ježiš nato začne hovoriť, ako ho správne nasledovať. Keď druhý krát predpovedá utrpenie (9,30-32), učenici sa hádajú o tom, kto z nich je prvý. Pri tretej najdetailnejšej predpovedi o utrpení (10,32-34), negatívna reakcia spočíva v požiadavke Jána a Jakuba o prvé miesta v Ježišovej budúcej sláve. Aj po tretej nepochopia Ježiša, sú to jednak dvaja učenici ale aj ostatní, ktorí sa budú na nich hnevať. Na konci centrálnej časti o nasledovaní stojí príklad Bartimeja slobodne nasledujúceho Ježiša do Jeruzalema.

Tretia časť Mk evanjelia (11,1-15,47)

Marek ju začína opisom *Ježišovho vstupu a pobytu v Jeruzaleme*. Bude zoradená ako prvá časť podľa **časového plánu**, v ktorej sú opísané jednotlivé dni Ježiša cez veľký týždeň v Jeruzaleme. Je to *týždeň nového stvorenia*. Preto treba mať otvorené oči, aby ho človek rozpoznal. Obdoba *piatich galilejských sporov o zákone* (2,1-3,6), ktoré sa skončili rozhodnutím **zahubiť ho** (3,6), sa nachádza v *piatich sporoch o moci na nádvorí jeruzalemského chrámu*, ktoré budú nakoniec viesť do **odsúdenia na smrť**. V 14. kapitole sa začne opisovať po eschatologickej reči samotné utrpenie, smrť a zmŕtvychvstanie Ježiša Krista až po Mk 16, 8.

III časť (11,1-15,47)- podľa *chronologického kódexu* - *nový „stvoriteľský“ týždeň*.

- súd nad Jeruzalemom (11,1-13,37), **PÄŤ KONTROVERZIÍ O MOCI** v chráme; eschatologická reč (kap. 13- najdlhšia reč v Markovi)
- správa o utrpení a smrti (14,1-15,47)

Epilóg (16,1-8)

zjavuje posledný zmysel Ježišovho tajomstva, živý Ježiš ide pred svojimi do Galiley. Mk 16,9-20 je tzv. *kanonický inšpirovaný dodatok*. Nie je z pera sv. Marka. Tento dodatok bol dopísaný inšpirovaným pisateľom alebo komunitou, pretože taký pochmúrny koniec evanjelia, ako zanechal Marek, že *ženy vyšli z hrobu a nikomu nič nepovedali, lebo boli naplnené strachom*, kresťanská

komunita prijala s rozpakmi.² Preto vznikol pravdepodobne tento kompilovaný kánonický dodatok. V niektorých rukopisoch neexistuje, v iných je kratší dodatok, v niektorých dlhší (vv. 9-20). Textová kritika zaznamenáva tento problém: existujú dve doplnenia. Evanjelista Marek skončil evanjelium v Mk 16, 8 spojkou *gar* (pretože, lebo), čo je nezvyčajné a poukazuje na opätovné čítanie evanjelia, opäť teda treba ísť na začiatok evanjelia do Galilei a čítať ho vo svetle zmŕtvychvstania.

Rozbor state: Zázrak uzdravenia slepého z Jericha (Mk 10, 46 – 52)

Text (s vyznačenými vetami od jednotlivých osôb v príbehu a spoločnými motívmi):

Prišli do Jericha. A keď so svojimi učeníkmi a s veľkým zástupom z Jericha odchádzal, slepý žobrák Bartimej, Timejov syn, *sedel pri ceste*.

Keď počul, že je to Ježiš Nazaretský, začal kričať:

„**Ježišu, syn Dávidov, zmiluj sa nado mnou!**“

Mnohí ho okríkali, aby mlčal; ale on ešte väčšmi kričal:

„**Syn Dávidov, zmiluj sa nado mnou!**“

Ježiš zastal a povedal:

„Zavolajte ho!“

Zavolali slepca a vraveli mu:

„**Odvahu! Vstaň, volá ťa!**“

On odhodil plášť, vyskočil a šiel k Ježišovi. Ježiš mu povedal:

„Čo chceš, aby som ti urobil?“

Slepec mu odpovedal:

„**Rabbuni, aby som videl!**“

A Ježiš mu povedal:

„Chod', tvoja viera ťa spasila (=zachránila)!“

A hneď videl **a šiel za ním po ceste**.

VZDIALENÝ KONTEXT PERIKOPY

Marek má až 18 rozprávání o Ježišových zázrakoch v evanjeliu, Matúš 19. V našom prípade dôležitosť zázraku Ježiša vôbec spočíva v tom, že je to v sérii **druhý zázrak o uzdravení slepého** (prvý bol v Mk 8,22-26) a je to **posledný zázrak** Ježiša vôbec.

Slepota je už u prorokov chápaná častokrát ako dôsledok súdu a trestu Božieho. O tom hovorí Iz 6, 9-10; Iz 29, 9-12; Iz 32, 3; Iz 42, 6-7. Dar navrátenia zraku sa v prorokoch spomína ako mocný prejav Mesiáša. Keď príde Mesiáš, uzdraví dokonca aj slepých (Iz 29,18; 35,5n). Slepota Bartimeja je telesnou slepotou, no práve v oboch zázrakoch uzdravenia slepých, slepota vystupuje aj ako symbol slepoty duchovnej. Učeníci nechápali ešte veľmi Ježiša, a preto slepého z Betsaidy Ježiš uzdravuje v dvoch krokoch (Mk 8,22-26), preto lebo učeníci sa dostanú na ceste do Jeruzalema (8,27-10,) len postupne k viere v neho, budú mať ťažkosti uveriť mu. Uzdravenie zo slepoty má vždy veľkú dôležitosť v evanjeliách, napr. v Mt 9,27-31 (dvaja slepí); 11,4; 12,22; 20,29-34 (dvaja slepí). Porov. tiež veľký zázrak, ktorý urobí Ježiš v Jn 9, 1 - 41, kde uzdravuje slepého od narodenia.

V Mk evanjeliu stojí tento zázrak na konci dlhej sekcie, ktorá je venovaná **nasledovaniu Krista od 8, 22 - 10,52, ktorá tvorí druhú veľkú sekciu Markovho evanjelia v jeho strede**.

V rámci širšieho kontextu existuje veľmi *úzky vzťah s uzdravením slepého v Betsaide Mk 8, 22 - 26*. Obidva zázraky sú situované tak, aby poukázali aj na duchovnú slepotu a vyjadrili pranie a moc Ježiša otvoriť oči svojim apoštolom a učeníkom. Uzdravenie slepého z Betsaidy otvorí druhú časť Mk 8, 22-26.

² Mnohé vierohodné rukopisy majú buď krátky záver (L, Ψ) alebo nemajú žiaden záver (B-Vaticanus, S-Sinaiticus).

Postupné uzdravovanie (v troch krokoch) má aj silne symbolický význam, nakoľko poukazuje na duchovnú slepotu učeníkov, ktorí sa len postupne a aj to za pomoci Ježišovej aktivity, môžu z nej dostať. Peter vzápätí vyznáva, kto je Ježiš. Ježiš je *ten Mesiáš, ten Kristus* (= pomazaný).³

Ježišovi ho jednak privedú iní, sám si ho vyvedie z Betsaidy a vonku z dediny mimo ľudí koná uzdravenie v troch krokoch. Bol to teda prvý krok: *vezme ho do samoty* ako si brával učeníkov, ktorých formoval. Potom v *dvoch krokoch* ho uzdravuje. Za tým je náznak postupnosti: Ježiš takto postupne formuje učeníkov. Zrak nedostane učeník hneď, v prvom momente. Tým sa poukazuje na postupnosť a námahu vo vychovávaní učeníka vo viere. Slepý z Betsaidy je teda úplne pasívny. Všetko robí Ježiš. V prípade Bartimeja však vidíme veľkú aktivitu z jeho strany. Naliehavo žiada, trikrát prosí, hoci okrikovaný zástupom, žiada aj napriek tomu, ba tým viac kričí.

BLÍZKY KONTEXT PERIKOPY

Budeme sa zaoberať v určitých bodoch súvismi tejto state s textami, ktoré jej bezprostredne predchádzajú a nasledujú. Je to tzv. úzky kontext. A zistíme veľmi zaujímavé vzťahy a súvislosti, keď dáme tento zázrak do súvisu s okolitými textami.

Zázrak uzdravenia slepého z Jericha sa nachádza na **konci sekcie** o nasledovaní Ježiša Krista Mk 8, 22-10, 52. Keď sme si zaradili tento úsek do celkového kontextu, tak naša epizóda uzatvára sekciu o nasledovaní Ježiša Krista, ktorá začala v Cézarei Filipovej, v najsevernejšej časti Palestíny Ježiš si vzal učeníkov a tam sa ich pýta: *za koho ma pokladajú ľudia, a za koho ma pokladáte vy*. Naša perikopa teda ukončí túto sekciu, kde sa Ježiš snažil poučovať svojich učeníkov. Kto je pravý učeník? Kto nezaprie sám seba a nevezme svoj kríž a nenasleduje ma, nie je ma hoden. Ježiš si dá na tom záležať, aby hovoril len učeníkom. Formuje si ich. Hovorí často o téme nasledovania, čo značí *ísť za niekým* a spomína sa to v Mk 8, 34; 9, 38; 10, 21; 10, 28; 10, 32; 10, 52. Celá sekcia je poznačená témou nasledovania Ježiša. Snaží sa im vysvetliť, že mesiášska cesta ide cez utrpenie. Trojité oznámenie utrpenia určené iba im, aby si osvojili pohľad na budúci osud Mesiáša Ježiša. Niet inej cesty ani pre učeníka. Ježiš, ktorého už poznajú ide cestou kríža. Táto cesta je predložená aj pred učeníkov. Je potrebné otvoriť im konečne oči týmto zázrakom, aby videli skutočne a úplne cestu Ježiša do Jeruzalema.

- 1) Tento zázrak uzdravenia slepého z Jericha má aj vzťah s predchádzajúcou perikopou 10, 17-31, ktorá ho predchádza. Je tam epizóda o mladíkovi, ktorý príde za Ježišom a pýta sa: čo má robiť aby mal život večný. Tento bohatý *uteká* za Ježišom, slepý tiež *vyskočí*, aby bol uzdravený. Výraz mladíckej ochoty a záujmu v náhlivosti mladíka, odpovedá Bartimejovi, ktorý vyskočí a začne nasledovať Ježiša Krista. Je tu súvis v pohybe za Ježišom.

Ježiš vyzve bohatého: **Chod'**, *predaj všetko čo máš...* ale ten **odišiel** zarmútený.

Ježiš hovorí slepému: **Chod'!** (10,52) a šiel zrazu **ide za ním** po ceste, nasleduje Ježiša.

Nakoniec zostáva jediný, kto nasleduje Ježiša správnym spôsobom, pretože učeníci nasledujú Ježiša so strachom. Skutočne poslední budú prvými (10,31).

- 2) úplne zhodná je aj otázka Ježiša Jakubovi a Jánovi v perikope 10,35-45.

Ježiš sa ich pýta: *Čo chcete, aby som vám urobil?* (v. 36)

Ježiš sa pýta slepca: *Čo chceš, aby som ti urobil?* (v. 51). Ježiš necháva nahlas zaznieť ľudskej prosbe, aby sa jej vyjadrením sám prosiaci dozvedel o jej opodstatnenosti. Dvaja ambiciozni bratia chcú sedieť po pravici a ľavici Ježiša a slepý chce získať zrak, aby ho napokon slobodne mohol nasledovať Ježiša. Kto pochopil Ježišove poslanie?

Uzdravenie slepého Bartimeja stojí **bezprostredne pred príchodom** Ježiša do Jeruzalema, Mk 11, 1-11. So slávnostným vstupom do Jeruzalema sa začína nová etapa. Tento zázrak ukončuje sekciu cesty do Jeruzalema a začína jeho účinkovanie v Jeruzaleme. Tejto stati pripadá určitá úloha **tranzície** - prechodu, ukončenie predchádzajúcej sekcie a ako určitý začiatok alebo vstup do sekcie o účinkovaní Ježiša v Jeruzaleme.

³ Určitý člen determinuje toho Mesiáša, ktorého očakával ľud a ktorému pripisoval črty politického osloboditeľa spod rímskej nadvlády.

- 3) V obidvoch úsekoch pred a po uzdravení slepého Bartimeja sa spomínajú **učenici**, učenici išli za Ježišom, ale *nasledovali* Ježiša *so strachom* (10,32) do Jeruzalema, a neskôr opäť vidíme učeníkov, ako *sprevádzajú* Ježiša v Jeruzaleme v 11, 2. Sú bezprostrední účastníci zázraku, spomínajú sa v 10, 46.
- 4) Spoločným účastníkom je aj **početný zástup**, ktorý ide s Ježišom Mk 10, 46 a Mk 11, 8-9. Teda tesne pred uzdravením a po uzdravení.
- 5) Tiež **zvolanie** žobráka je sčasti podobné ako **výkrik** toho zástupu. Mk 11, 9-10 nájdeme výkrik zástupu. *A tí čo išli pred ním, aj tí čo išli za ním, volali: „Hosanna! Požehnaný, ktorý prichádza v mene Pánovom! Požehnané kráľovstvo nášho otca Dávida, ktoré prichádza! Hosanna na výsostiach“*. Kvôli určaniu zhody v zvolaniach musíme zistiť, čo je význam slova Hosanna. Slepý Bartimeja kričal: *Ježišu, syn Dávidov, zmiluj sa nado mnou* (ἐλέησόν με- zmiluj sa nado mnou). Hebrejské sloveso **hōšî‘ā n’ā** (žalm 118,35) v gr. prepise **Hosanna** – značí „zachráň, pomôž (nás), prosíme“!, bola to prosba kráľa o pomoc (2Sam 14,4; 2Kr 6,26). Výkriki sú veľmi podobné. *Zmiluj sa nado mnou* alebo *zachráň nás* je vždy žiadosť o spásu. Vidíme súvislosti naliehavosti spásy.

Tento doteraz načrtnutý postup predstavuje holistické (celkové) čítanie a zaradenie perikopy do kontextu celého evanjelia. Vidíme ako súvisí tento jediný úsek s celým evanjeliom, s tým, čo je predtým a čo je potom.⁴

ANALÝZA ÚSEKU

Urobíme odlišný postup analyzovani, ponúkame päť pozorovaní: tri sa týkajú slepého, jedno Ježiša Krista a jedno pozorovanie tých, čo sprevádzajú tohto slepého a Ježiša, teda zástupu. Keďže v tomto prípade je zázrak aj symbolickým konaním, z dôvodu jeho strategickej pozície, budeme v ňom nachádzať aj tieto symbolické dôrazy.

1) Po Ježišovi je centrálnou osobou v tomto rozprávaní *Bartimej*. Je **jediným uzdraveným** v Markovom evanjeliu, ktorý **nesie vlastné meno**. Bartimej – v aramejčine značí Timejov syn. Pomenovanie vlastným menom poukazuje na historicitu postavy v evanjeliu. Bartimej, uzdravený s menom, je **jedinou postavou** z Markovho evanjelia, ktorá **osloví Ježiša jeho vlastným menom**: Ježišu.⁵ Nezabúdajme tiež na to, že jeho uzdravenie je posledný zázrak v Markovom evanjeliu⁶ a má kľúčovú úlohu.

Bartimej je *slepý žobrák* - τυφλὸς προσαίτης – ten, ktorý je odkázaný a závislý od pomoci iných, v tomto momente na Ježišovej pomoci, prv ako odíde natrvalo do Jeruzalema. Grécky text Bartimejovu núdzu vyjadruje cez sloveso αἰτεῖν („požadovať, pýtať si“), ktoré je základom podstatného mena *ho prosaités* – „žobrák“.

Z rozprávania vystúpi veľký kontrast medzi jeho situáciou na začiatku a na konci:

Na začiatku je Bartimej slepý -	na konci získa zrak a vidí.
Na začiatku sedí, je imobilný -	na konci šiel po ceste do Jeruzalema.
Na začiatku je na okraji cesty, pomimo zástupu -	na konci je už zaradený do Ježišovej skupiny.

⁴ Budeme mať úplne iný pohľad, keď si evanjelium prečítame na jeden krát celé, ako keď ho čítame po častiach. Čím pozornejšie čítame, tým viac súvislosti nájdeme. Treba si vziať toto najkratšie evanjelium Markovo a prečítať bez prerušenia. Toto evanjelium sa nazýva niektorými evanjeliom tzv. skrytých epifánií, kde Ježiš pomaly dovoľuje sa zjavovať. Marek používa premyslene literárny postup tzv. *mesiášskeho tajomstva*, aby nám pomohol poznať, kto je Ježiš v skutočnosti, aby sme nezískali iba na čiastočnej predstave nepravý názor o Ježišovi, ale aby čitateľ evanjelia na konci odhalil, kto je Ježiš. Podarí sa mu to až pod krížom. Začiatok evanjelia Ježiša Krista **Syna Božieho** (1,1) a nakoniec pohan, stotník povie: *Tento bol naozaj Syn Boží*. Jasná inklúzia v evanjeliu a zaznieva z úst pohana. Človek získa úplný obraz o identite Ježiša Krista až pod krížom. Nie po prvých zázrakoch, pretože Židia videli mnohé zázraky a neuverili v Ježiša. Takže Ježiš a jeho nároky sú úplne spoznané až pod krížom.

⁵ U Matúša a Jána nebude nikto oslovovať Ježiša vlastným menom. U Lukáša to budú desiati malomocný (17,13), nejaký slepý z Jericha (Bartimej 18,38), kajúci lotor (23,42), sv. Štefan (Sk7,59), vždy v kontexte modlitby.

⁶ Ak nepovažujeme za zázrak prekliatie figovníka (11,12-14), keď je Ježiš na ceste do Jeruzalema. Tento skutok je skôr tzv. symbolický čin ako sme videli najmä u veľkých prorokov Jeremiáša a Ezechiela.

2) Z čoho pochádzajú tieto zmeny? Odpoveď je daná samotným Ježišom: *Chod'! Tvoja viera ťa uzdravila.* Ježiš pripisuje všetko viere. Táto viera je vyjadrená v modlitbe, trikrát slepý hovoril, trikrát zaznie jeho hlas z toho zástupu: *Ježišu Syn Dávidov zmiluj sa nado mnou!* (Mk 10, 47) Potom opäť ďalší: *Syn Dávidov zmiluj sa nado mnou!* (Mk 10, 48), prosba **zmiluj sa nado mnou** je jasný výraz prosby o milosrdenstvo - účinnú lásku. Pre slepca je Ježiš Syn Dávidov. Vyjadri tak ľudskú identitu Ježiša, nie božskú. Tá bude zámerne v pláne Markovho evanjelia vložená do úst pohanského stotníka pod krížom v Mk 15, 36: „*Tento človek bol naozaj Boží Syn.*“

Na otázku: *Čo chceš aby som ti urobil?* Slepce odpovie: *Rabbuni, aby som videl.* (Mk 10, 51) – „*chcel by som vidieť*“. Rabbuni (aram. *môj veľký učiteľ*) je veľmi dôverný spôsob oslovenia Ježiša (porov. oslovenie *Rabunni* od Márie Magdalény v Jn 20,16). Slepý keď osloví Ježiša používa rôzne spôsoby: najskôr Ježiš Syn Dávidov, potom je to Syn Dávidov a nakoniec Rabbuni. Je tu určitá gradácia, ktorá vysvetľuje určitú blízkosť, ktorú nadobúda tento neznámy slepý k Ježišovi. Teda jeho modlitba nie je všeobecnou prosbou na osobu bez mena, zahŕňa v sebe konkrétne meno, konkrétny titul Ježiša – Syn Dávidov – pozemská identita Ježiša je mesiášska, pretože Mesiáš je Syn Dávidov. Je to viera v Ježiša ako Mesiáša.

Dva krát zaznieva prosba – zmiluj sa nado mnou! Druhý krát kričí ešte viac, po tom čo bol zahriaknutý zástupom. Trikrát tu zaznieva prosba človeka v núdzi, jeho modlitba z neobľomnosťou a s naliehavosťou. Iba kto sa modlí, tomu je dovolené vidieť Ježiša. Kto sa modlí, ten je schopný nasledovať Ježiša. Z tohto textu vyplývajú určité závery pre slepého Bartimeja ale zároveň aj pre človeka všeobecne. Zástup, ktorý sprevádza Ježiša, neoslovuje svojho vodcu takýmto spôsobom ako žobrák, ale plní negatívnu úlohu voči slepému, okrikujú slepého, keď tak robí. Slepý verí napriek výčitkám zástupu. Vloží celú svoju dôveru v Ježiša Nazaretského.

3) Tretia poznámka sa ešte stále týka slepého: jeho postoj a správanie je veľmi poučné. Pomáha nám na základe toho čo robí, vniknúť do jeho vnútorného sveta. Predovšetkým v tom, že odhodí svoj plášť. Vyskočil a išiel k Ježišovi. Čo bol plášť pre tohto človeka? Všetko. Ex 22,26 nariaďuje: *Ak vezmeš do zálohy plášť svojho bližneho, vrátiš mu ho do západu slnka!* ²⁷ *Ved' je to jeho jediný odev, jeho jediná prikrývka na jeho telo. V čom by spal? Ak bude ku mne volať, vypočujem ho, lebo som milosrdný.* Plášť bol skutočne Bartimejovi akoby jeho príbytkom, zakrýval sa ním pred nečasom, pod ním spával, naň sa viaže jeho „minulosť“ žobráka a slepca. Zrazu zanecháva tento svoj plášť. Je to skutok opustenia a vzdania sa toho, čo platilo dovtedy. Ako to Ježiš vždy zdôrazňoval, keď volal svojich učeníkov. Aj učeníci, keď odišli od svojho remesla, zanechali všetko a išli za ním (v jeho šľapajach). Tento tiež odhadzuje svoj plášť, zanecháva svoj doterajší život, aby vstúpil do novej etapy života. Slepý sa stal slobodným, vyskočil, aby nasledoval Ježiša. Je to vzorové konanie, je to paradigma, príklad hodný nasledovania. Prítomní učeníci by mali imitovať tento príklad a mali by ho nasledovať. Slepý potom, čo zistí, že Ježiš je jeho spása, nechce ho viac opustiť a preto ho nasleduje. Tento zázrak ponúka možnosť nového namáhania sa a teda aj novej cesty. Pretože verí, nemôže nenásledovať Ježiša. Čím viac niekto verí, tým viac chápe aj veľkosť daru. Čím viac sa človek presvedčí skúsenosťou, že Ježiš je Spasiteľ, tým skôr chce zostať s Ježišom, ako to robí Bartimej.

4) **Aký je postoj Ježiša** k tomuto slepcomu? Ježiš, akonáhle počul modlitbu slepého, zastal. Boží Syn je na ceste do Jeruzalema. Ako ostatní pútnici z Galiley na ceste do chrámu museli ním Jerichom prechádzať, Ježiš ním prešiel a chce začať vystupovať. Jericho je najstaršie a najhlbšie položené mesto na svete 250 m pod morom. Ľudské osídlenia sa tu našli zo 8 tisícročia pred Kr. Toto mocné a obávané mesto podľa biblickej tradície padlo pred Izraelom. Vyvolený národ nemusel s ním bojovať, bolo treba dôverovať Bohu v liturgii, ktorú mal konať (porov. Joz 6) a nakoniec do neho vstúpil. Víťazstvo dosiahli bez boja len v dôvere k Pánovi. Jericho aj tu v evanjeliu nadobúda tento symbolický význam. Tu v evanjeliu majú tiež padnúť posledné múry nevery učeníkov voči Ježišovi a slobodne a v dôvere by tak mohli vstúpiť na cestu za Ježišom. Iba tak sa dá s Ježišom vstúpiť aj do nového života, ktorý vydobyje pre ľudí v Jeruzaleme.

Kráčajúci Ježiš teda zastal, aby sa udiali tieto veci, hoci má pred sebou najnáročnejší posledný úsek cesty a bude v Jeruzaleme. Ježiš má dovŕšiť svoju misiu, svoje poslanie. Vystúpi do Jeruzalema, kde absolvuje slávnostný vstup, poslednú večeru, podstúpi smrť a vstane z mŕtvych. Ježiš zrazu neponáhľa, ale má čas na to, aby počúval tohto slepého žobráka, ktorý ho prosí. Ježiš je mimoriadne

pozorný, nezanedbá nijakého človeka. *Zavolajte ho!*, hovorí a zástup hovorí: *Neboj sa* (gréc. *len odvahu*), *vstaň, volá ťa*. Zástup je sprostredkovateľom tejto Ježišovej žiadosti.

Ježišov postoj je postoj pozornosti voči jednotlivcovi. Táto pozornosť je veľmi dobre vyjadrená Markom. Tri odpovede zaznievajú na tri žiadosti slepého: (1) *Zavolajte ho*; (2) *čo chceš, aby som ti urobil*; (3) *chod', tvoja viera ťa spasila* (*sesóken*). Tri krát Ježiš vstupuje do dialógu. Ježiš hovorí: **viere ťa spasila** (3. os. sing., indikatív perfekta aktíva). Perfektný minulý čas v gréčtine má aspekt prítomného stavu a teda: *viere ťa zachraňuje*. Bartimej dostal omnoho väčší dar, ako len fyzický zrak, ten ktorý pri smrti opäť vyhasne, teraz našiel cez dar prirodzeného svetla cestu do svetla. Ježiš vstúpi do Jeruzalema a vezme na seba všetky ľudské slabosti, aby tak vykúpil ľudí z fyzických ale aj duchovných obmedzení.

Ježiš za dar zraku, ktorý dáva nežiada nič. Naopak zaznie vyzýva uzdravenému, aby šiel, kam on sám chce (*chod'*). Ježiš ho nevyzýva, aby ho nasledoval, dáva uzdravenému slobodu. Prijatá priazeň neobnáša povinnosť. Ak chce Bartimej nasledovať Ježiša, musí to robiť slobodne. Bartimej ho slobodne nasleduje a dáva tak svojim príkladom najavo, kto je Ježiš pre neho. Začína sa skutočne realizovať podobenstvo o rozsievaní slova, že nejaké zrno padlo aj do dobrej zeme, do dobrého srdca a nakoniec prinieslo úrodu (Mk 4,8).

5) Všimnime si **samotný zástup**, ktorý je okolo Ježiša a v ktorom sa nájde nakoniec aj uzdravený slepý. Aj zástup sprevádzajúci Ježiša vstúpi **tri krát** na scénu.

Najskôr informujú slepého, že prechádza niekto: *Keď počul, že je to Ježiš Nazaretský*, keď počul od zástupu. Zástup hovoril, že toto je Ježiš z Nazaretu. Prvý krát je to skôr vstup neutrálny.

V druhom vstupe má zástup nepriateľský tón, keď chce umlčať slepého: *mnohí ho okríkali, aby mlčal*; podobne učeníci odrádzajú matky, keď privádzajú deti k Ježišovi a hovoria aby neobťažovali Ježiša. Čím viac prekážok však kladie zástup, tým viac sa slepý musí namáhať, aby ich prekonal. Táto jeho snaha je jasný výraz viery.

Nakoniec sa však zástup zmení. Po Ježišovej výzve sa mení reakcia zástupu k slepčovi: „**Odvahu, vstaň, volá ťa!**“ Zástup opakuje výzvu Ježiša, no navyše aj povzbudzuje. Ježiš si poslušil zástupom, a pritom zmení aj jeho postoj. Zástup sa stáva sprostredkovateľom pomoci pre slepého. Na pozadí tohto textu podáva Marek napomenutie a kritiku kresťanskej komunity, ktorá má vždy pomáhať ľuďom dostať sa bližšie k Ježišovi.

V Lk 19, 3 – 4 sa tiež zástup stáva prekážkou Zachejovi v pohľade na Ježiša, bol totižto nízky. Tri krát vstúpil zástup aktívne na scénu narácie, dva razy nepriamo (prvý krát neutrálne referovali Bartimejovi, že ide Ježiš; negatívne, druhý krát ho okrikovali), posledný tretí krát je to cez kladnú priamu reč, ktorá stojí v centre celej scény. V biblickej kompozícii je to dôležitá pozícia, obstupuje ju dialóg slepého s Ježišom Výzva zástupu tu zaznie akoby výzva jednotlivca: *Odvahu, vstaň, volá ťa*. Môže hovoriť zástup naraz. Je to možné v liturgii. Z pohľadu narácie je to však bežný postup. Zástup predstavuje **kolektívnu postavu**.

AKTUALIZÁCIA

Kde by mali smerovať tieto naše postupy, ktoré sme doteraz urobili? Evanjelium bolo napísané pre kresťanov, čiže pre tých učeníkov, ktorí chcú nasledovať Ježiša. Vedecké metódy, ktoré sa používajú pri exegéze, ak neslúžia k aktualizácii a ak neslúžia k správne mu výkladu pre život človeka, ak nespĺňajú tento cieľ, potom je ich účinnosť veľmi malá.

A práve v tejto aktualizácii, už na základe pozorných poznámok doteraz, si budeme všimáť slepého Bartimeja, jeho modlitbu a komunitu, ktorá sprevádza Ježiša. Budeme si postojte osôb prenášať na seba, prípadne si všimneme vzťahy medzi osobami, ktorých dynamika je podstatnou zložkou príbehu.

Slepý Bartimej je reálna postava s menom. Stretáva Ježiša tým správnym spôsobom a je uzdravený. Tento slepý je a jeho uzdravenie má aj symbolický význam. Aj kvôli strategickej pozícii v Markovom evanjeliu. Často sú totižto správy o zázrakoch už aj teologickou interpretáciou skutočných Ježišových zázrakov, nie je len púhe opísanie udalosti. V týchto zázrakoch môžeme nájsť veľa zaujímavých pohľadov. Pre to bude potrebné pretlmočenie samotnej udalosti.

Slepý Bartimej je **vzorom pravého učeníka**, kráčajúceho na ceste za Ježišom do slávy. Každý učeník potrebuje prežiť podobné **osvietenie od Ježiša**. Slepota učeníkov dosiahla maximum pri zajatí Ježiša (Mk 14, 50. 66 – 72), kedy ho všetci opustili a dokonca aj prvý učeník Peter ho tri krát zaprel.

Slepý Bartimej je i *symbol ľudstva na okraji cesty*, ktoré zakusuje často opustenosť a neschopnosť ísť dopredu.⁷ Ľudstvo je často pomalé v pochopení cesty Ježiša ku krížu a k zmŕtvychvstaniu. Skutoční slepí sme aj my. Kto chce byť uzdravený, musí si duchovnú slepotu v sebe najskôr uvedomiť. Ak Bartimej neprijímal tento svoj biedny stav a nežiadal pomoc a nechcel byť závislý na Ježišovi, tak by nedosiahol nasledovanie Ježiša v slobode. Človek sa vždy musí stotožniť so svojim stavom, aby mohol túžiť po svetle a väčšej viere. Naša slepota závisí od okolností v ktorých sa každý nachádzame. Hoci sme prijali krst a iné milosti, často krát sa podobáme mladíkovi, ktorý chce robiť čosi navyše, beží za Ježišom, ale pri Ježišovom návrhu sa tohto elánu vzdá. Niekedy nám zasa ide o privilégia za to, že sme pri Ježišovi, ako dvom Zebedejových synom, ktorým dá Ježiš vypovedať pred inými, ich krátkozrakú prosbu, aby tak začuli nemiernosť prosby.

Identifikácia so slepým Bartimejom sa deje nielen pripustením slepoty, ale tiež „*odhodením plášt'a*“ od seba, odhodením tej minulosti, ktorá bráni stať sa skutočne slobodnými v nasledovaní Ježiša Krista.

Čo môže predstavovať v mojom živote odhodený plášť? Čo mi zabraňuje nasledovať Ježiša bez strachu a v slobode? Bud' je to nejaký ekonomický záujem, kultúrny, alebo moje domnienky, moje predsudky, moje prílišné starosti, moje zranenia z minulosti? Tu nech si dá odpoveď každý sám. Čím viac však vsadíme na Ježiša, tým budeme slobodnejší v službe pre neho. Ježiš nás robí úplne slobodnými, ako sa to udialo s Bartimejom.

Tento úsek o Bartimejovi nám v duchu Ježišovho záverečného výroku ilustruje, čo konkrétne v príbehu znamená viera.

- Viera je modlitba cez nalievajúcu prosbu,
- viera umožní osobné stretnutie s Ježišom
- viera je aj manifestácia toho, kto je pre mňa Ježiš,
- viera dá silu počuť, kričať, vyskočiť a nakoniec aj slobodne nasledovať Ježiša na ceste ku krížu a zmŕtvychvstaniu.

Modlitba. Modlitba v podobe prosby tu priniesla Bartimejovi záchranu, spásu. Viera ho zachránila, ako tvrdí Ježiš. Milosť dostal cez nalievajúcu vieru, nevedel všetko o Ježišovi, vedel a veril však to, že Ježiš je schopný mu dať zrak. Bez viery nie je možný zázrak.

Viera Bartimeja sa tu prejavuje v *prekonávaní prekážok*. Viera je na druhej strane aj *vzťah človeka k Ježišovi*. Videli sme ako sa tento vzťah vyjadruje konkrétne, nie je nejaké neisté oslovenie, ale oslovenie cez meno: Ježišu, Syn Dávidov. Vie, kto je Ježiš, aj keď nie vo všetkých detailoch, ale na obsah príde rad neskôr, prvoradé je nastolenie vzťahu. Viera je teda dôverný vzťah (verí sa nielen v Krista, ale aj Kristovi). Mať vieru, to nie sú iba abstraktné pravdy, ale živý vzťah k osobe Ježiša.

Modlitba má podobu nalievajúceho křiku na Ježiša: *Ježišu, Syn Dávidov zmiluj sa nado mnou*. V ťažkostiach a krížoch je potrebná aj takáto nalievajúca prosebná modlitba toho, kto potrebuje pomoc, ktorá „prinúti“ Ježiša zastať. Ježiš o viery vyjadrenej vo vytvrdlosti prosby raz rozpovedal podobenstvo: „ako sa treba stále modliť a neochabovať“ v Lk 18,1-8. Príkladom je tam nalievajúca prosba vdovy, ktorá nalieha na sudcu, aby ju obránil pred jej protivníkom. Pre jej nalievajúcu vieru sudca pomohol a vyriešil jej spor. Ježiš prejde na konci podobenstva k argumentu označenom v rétorike *argumentum a fortiori* („o to viac, o to skôr“): Keď teda sluha, ktorý sa Boha nebojí a ľudí sa nehanbí, takto koná, či „*Boh neobráni svojich vyvolených, čo k nemu volajú dňom i nocou, a bude k nim nevšímavý? Hovorím vám: Zaraz ich obráni. Ale nájde Syn človeka vieru na zemi, keď príde?*“

V kontexte tejto výpovede je viera obsiahnutá v podobe nalievajúcej modlitby vdovy. Viera a modlitba sú tam vo vnútornej jednote a sú neoddeliteľné. K prosbe teda patrí pokora (=pravda o sebe), ktorá pootvorí človeka pre dar viery, bez pokory nie je možné vieriť naplno v Ježiša Krista a nie je možné ani naplno ho nasledovať.

Spoločenstvo. Zástup ľudí okolo Ježiša, v príbehu riskuje, že bez hlbšieho kontaktu s Ježišom zostane slepým. Zostáva akoby pomimo Ježiša, hoci ho má v strede, sprevádza ho pasívne bez toho, že by vedel, kto je fakticky tento Ježiš v ich strede. Tí ľudia, ktorí najskôr nechápu a dokonca zabraňujú

⁷ Úspešný rakúsky básnik PETER HANDKE v zbierke *Über die Dorfer*, Frankfurt 1981, s. 94 to dokonale vystihuje: „*Nikto nás nechce a nikto nás nikdy nechcel...Naše príbytky sú prázdne kreslá beznádeje...My nie sme na nesprávnej ceste, ale nie sme na žiadnej ceste...Ako je ľudstvo opustené!*“

slepému, sú nakoniec poverení Ježišom, aby zavolali slepého. Tiež i oni sú Ježišou výzvou premenení, ak chceme osvietení. Stanú sa nakoniec prostredníkmi spásy pre Bartimeja. Ježiš si poslužil komunitou, nie anonymnou masou, ale konkrétnymi ľuďmi, ktorí sa „zborovo“ vypracujú k povzbudeniu: *Odvahu, vstaň, volá ťa!* Ježiš ráta i s tými, čo sú často maloverní alebo zabraňujú iným na ceste ku spásy. Ježiš ich v príbehu mení, túto premenu je možné absolvovať tiež len v prípade, ak sa chceme prostredníctvom Ježiša zmeniť.

Prílohy:

ZÁZRAKY V NOVOM ZÁKONE

Nový zákon nadväzuje na starozákonné zázraky v terminológii, ponímaní Boha, ktorý je ich príčinou a zámere, ktorým je takmer výlučne spása. V NZ sú však všetky zázraky **v životnom spojení s osobou Ježiša Krista**.

Terminológia: okrem dvoch *hapax*-termínov *thaumasia* (Mt 21,15) a *paradoxa* (Lk 5,26), ktoré zdôrazňujú mimoriadne atraktívne viditeľnú stránku zázrakov, NZ zázraky sa označujú štyrmi slovami: *dynamis, semeion, teras a ergon*.

Ježišove slová o jeho zázrakoch

- a) posolstvo od Jána Krstiteľa k Ježišovi: Mt 11,5; Lk 7,22;
- b) zlorečenie Korozainu a Betsaide: Mt 11,21-22; Lk 10,13-14;
- c) exorcizmy a Božie kráľovstvo : Mt 12,27-28; Lk 11,19-20.

Typy novozákonných zázrakov

Podľa *kritiky foriem (Formsgesichte)* má rozprávanie o zázraku trojdielnu štruktúru:

- a) predstavenie chorého a žiadosť o uzdravenie;
- b) priebeh uzdravenia a výsledok;
- c) pôsobenie zázraku na prítomných alebo „záverečný zbor“.

Podľa Gerda Theissena rozprávanie o zázraku **zdôrazňuje krajnosť situácie, ktorá sa najprv ukazuje ako neprekonateľná a potom ju divotvorca neočakávane vyrieši**.

Rozprávanie je založené na troch prvkoch: **divotvorca, chorý a vzťah medzi nimi**, kde:

I) **VZŤAH VYCHÁDZA OD CHORÉHO**, potom sa opis zázraku sústreďuje na jeho **vieru**, do tejto skupiny patria rozprávania o **uzdraveniach**;

II) **VZŤAH VYCHÁDZA OD DIVOTVORCU** z jeho iniciatívy a moci a do tejto druhej skupiny patria: **exorcizmy, zázraky zachránenia, zázraky obdarovania a zázraky osvedčenia**.

A) EXORCIZMY

Opisujú boj medzi divotvorcom a démonom, ktorý posadol nejakého človeka. Prebieha konflikt dvoch protichodných sil. Divotvorca z vlastnej iniciatívy vyzve démona. Posadnutý človek je akýmsi bojovým poľom, kde sa boj odohráva.

- Obaja **protivníci používajú rovnaké stratégie útok a obranu** (znalosť archaických formúl, cudzích jazykov, mená nepriateľov, porov. Mk 5,7.41; 7,34).
- Démon bojuje **silou**. Keď napríklad opustí epileptického chlapca, nechá ho „ako mŕtveho“ (Mk 9,26).
- Posadnutý je dejiskom kozmického sporu, v ktorom sa stretávajú dve nadľudské sily: **Boh a Satan**.

V evanjeliách máme **6 exorcizmov** a v **Skutkoch 2 (NZ 8, absentujú u Jn)**:

1. posadnutý v Kafarnaume (Mk 1,21-28; Lk 4,31-37);
2. posadnutý v gadarskom kraji (Mt 8,28-34; Mk 5,1-20; Lk 8,26-39);
3. dcéra Sýrofeničanky (kanaánskej ženy) (Mt 15,21-28; Mk 7,24-39);

4. epileptický chlapec (Mt 17,14-21; Mk 9,14-29; Lk 9,37-43);
5. nemý posadnutý (Mt 9,32-34; Lk 11,14);
6. slepý a nemý posadnutý (Mt 12,22-23);
7. slúžka vo Fillipách (Sk 16,16-18);
8. sedem synov veľkňaza Skevu (Sk 19,11-17).

B) UZDRAVENIA

K rozprávaniu o uzdraveniach sa viažu tiež Ježišove slová, ktorými oživuje mŕtvych k pozemskému životu a tie sú v Mk, Lk a Jn:

Lk 7,14: **Νεανίσκε**, σοὶ λέγω, **ἐγέρθητι** - *Mládenec, hovorím ti, vstaň!*

Mk 5,41: **Ταλιθα κουμ**, ὃ ἐστὶν μεθερμηνευόμενον **Τὸ κοράσιον**, σοὶ λέγω, **ἔγειρε** *Talitha kum!*", čo preložené znamená: "*Dievča, hovorím ti, vstaň!*

(Lk 8,54 **Ἡ παῖς**, **ἔγειρε** - *Dievča, vstaň!* a bez slov v Mt 9,25)

Jn 11,43: **Λάζαρε**, **δεῦρο ἔξω** - *Lazár, pod' von!*"

Konflikt dvoch protichodných síl charakteristických pre exorcizmus je tu nahradený odovzdaním uzdravujúcej sily. V exorcizme moc divotvorcu víťazí agresívnejším spôsobom. Tu sa jeho moc prejavuje jemnou nenápadnou pomocou (napr. uzdravenie krvácajúcej ženy Mk 5,28-29). V prvom prípade pri exorcizmoch je choroba alebo stav človeka dôsledkom posadnutosti, t. j. prítomnosti nepriateľa, v druhom prípade je iba ľudskou slabosťou. Pri exorcizmoch diváci reagujú často záporne (Mk 1,27: zdesenie; Mk 5,17: gadarskí obyvatelia prosia Ježiša, aby odišiel); pri uzdraveniach diváci (pokiaľ sa vôbec hovorí o reakcii) chvália Boha.

- Ježišovým uzdravujúcim prostriedkom je jednoduchý dotyk alebo vkladanie rúk, ktoré naznačujú vyžarujúcu moc. Toto gesto nenájde pri NZ exorcizmoch (okrem súhrnných správ v Lk 4,40-41 a Sk 19,11-12; ich výklad je nejednoznačný).
- Motív vkladania rúk býva niekedy spojený so slinou (Mk 7,32; 8,22) alebo blatom zmiešaným so slinami (Jn 9,6).
- Samotní chorí alebo niekto z okolostojacich vždy verí v Ježišovu uzdravujúcu moc. Niekedy je viera dôsledkom uzdravenia (Sk 9,42 a zvlášť u Jn). Ježiš sám poukazuje na to, že dôsledkom zázraku je pokánie a obrátenie (Mt 11,21; Lk 10,23).

V evanjeliách je **13/14 uzdravení** (z toho **3 oživenia**), v **Sk 6**, z toho **2 oživenia** (NZ 19-20).

1. Petrova svokra (Mt 8,14-15; Mk 1,29-31; Lk 4,38-39);
2. malomocný (Mt 8,1-4; Mk 1,40-45; Lk 5,12-16);
3. **Jairova dcéra** (Mt 9,18-26; Mk 5,21-43; Lk 8,40-56);
4. krvácajúca žena (Mt 9,20-22; Mk 5,25-34; Lk 8,43-48);
5. hluchonemý (Mk 7,31-37);
6. slepý z Betsaidy (Mk 8,22-26);
7. slepý/í z Jericha: *Bartimej* (Mk 10,46-52; Lk 18,35-43; Mt 20,29-34 - dvaja slepí);
8. sluha stotníka z Kafarnauma (Mt 9,5-13; Lk 7,1-10; syn úradníka z Kány Jn 4,46-54);
9. dvaja slepí (Mt 9,27-31);
10. **syn vdovy z Naimu** (Lk 7,11-17);
11. desať malomocných (Lk 17,11-19);
12. chromý pri rybníku Bethezdy (Jn 5,2-18);

13. **Lazár** (Jn 11,1-44);
14. chromý pri chrámevej bráne (Sk 3,1-11);
15. ochrnutý v Lydde (Sk 9,33-35);
16. **znovuoživenie Tabity** (Sk 9,36-42);
17. chromý v Lystre (Sk 14,8-10);
18. **znovuoživenie Eutycha** v Troade (Sk 20,9-12);
19. horúčka a úplavica (**δυσεντέριον**) na Malte, Publius a ostatní (Sk 28,8-9).

C) EPIFÁNIA

Epifánia je zázrak, v ktorom **sa božstvo** (alebo jeho predstaviteľ) **zjavuje** nielen **skrze svoje konanie**, ale priamo **vo svojej osobe**. Pre epifániu sú charakteristické motívy:

- zrakové alebo sluchové vnemy;
- zjavujúce slová;
- okamžité ukončenie a reakcie účastníkov: hrôza alebo neľúbosť.

V evanjeliách sú dovedna 4 **(NZ 4)**:

1. Ježišov krst (Mt 3,13-17; Mk 1,9-13; Lk 3,21-22);
2. Ježiš kráča po vode (Mt 14,22-33; Mk 6,45-52; Jn 6,16-21);
3. Ježišovo premenenie na hore (Mt 17,1-9; Mk 9,2-10; Lk 9,28-36);
4. Ježiš sa zjavuje učeníkom na ceste do Emmauz (Lk 24,13-35).

D) ZÁZRAK ZACHRÁNENIA

Pre tieto zázraky je príznačné **víťazstvo nad prírodnými silami** (more) alebo **politickými silami** (väzenie). Často sú zjavením epifanického typu (pozri predchádzajúcu skupinu): Ježiš ako príznak, kráčajúci po jazere (Mk 6,49); oslobodení z väzenia v Sk sa uskutoční cez zjavenie anjelov (Sk 5,17-25; 12,3-19). Epifánia spojená so požiadavkou o pomoc, sa deje niekedy prostredníctvom jednoduchého pasažiera na lodi: Ježiša spiaceho na lodi zmietanej búrkou (Mk 4,38) alebo väzňa Pavla na lodi, ktorá ho preváža z Kréty na Maltu a do Ríma, ktorému sa zjavuje Boží anjel (Sk 27,23-24).

V evanjeliu je **jeden zázrak zachránenia**, a v **Sk sú štyri (NZ 5)**:

1. utíšenie búrky (Mt 8,23-27; Mk 4,35-41; Lk 8,22-25);
2. oslobodenie apoštolov z väzenia (Sk 5,19-20);
3. oslobodenie Petra z väzenia (Sk 12,3-9);
4. oslobodenie Pavla a Sílasa z väzenia vo Filipách (Sk 16,23-40);
5. zachránenie Pavla pri stroskotaní (Sk 27,6-44).

E) ZÁZRAK OBDAROVANIA

Tento typ zázrakov **odstraňuje nedostatok** (napr. chlieb pre život alebo víno na slávnosť). Ich charakteristické znaky sú:

- Podnet prichádza od divotvorcu, ktorý nasycuje zástupy zo svojej iniciatívy (Mk 6,35) a nariaduje spustiť siete na lov (Lk 5,4; Jn 21,6).
- Opis zázraku je všeobecný, neurčitý, žiadna zmienka o jeho priebehu, nehovorí sa o žiadnej zázračnej činnosti alebo slove, konštatuje sa iba výsledok.

- Dôsledky zázraku sa opisujú široko, zatiaľ čo vlastný zázračný akt chýba. Je to spôsobené asi tým, že úplne chýba viditeľný základ tohto typu zázraku, na rozdiel od analogických skúseností iných zázrakov, napr. uzdravenia. Pretože chýba naratívny model, viac sa tu rozvinula **alegorizácia**.

V evanjeliách sú 4 takéto zázraky (NZ 4/5):

1. zázračný rybolov v Lk 5,1-11 a v Jn 21,3-14.
2. prvé zázračné nasýtenie (Mt 14,13-21; Mk 6,30-44; Lk 9,10-17; Jn 6,1-15);
3. druhé zázračné nasýtenie (Mt 15,32-39; Mk 8,1-10);
4. svadba v Káne (Jn 2,1-11).

F) ZÁZRKY OSVEDČENIA

Tieto zázraky koná divotvorca zo svojho podnetu za **účelom ospravedlniť svoje slová alebo konanie**. Delíme ich do troch kategórií:

- **zdôvodnenie nejakého základného pravidla**: a/ dodržanie šabatu (soboty); napr. povinnosť pomôcť človeku v nebezpečenstve je dôležitejšie ako rituálne zachovávanie prikázaní. b/ moc odpúšťať hriechy; napr. uzdravenie ochrnutého dosvedčuje Ježišovu moc odpúšťať hriechy (Mk 2,1-10 par.)
- **odmena**: platnosť pravidla riadne zabezpečená, ale ten, kto ho zachováva, sa teší zo zvláštnej ochrane a prospechu. Na **otázku maltských obyvateľov, či je Pavol vrah alebo boh (Sk 28,2-6), odpovedá Boží súd znamením**. Vretenica ovinutá okolo jeho ramena mu neuškodí.
- **trest**: tento typ zázraku v evanjeliách chýba. Prekliatie neplodného figovníka (Mt 21,18-19; Mk 11,12-14), hoci nadprirodzeného rázu, sa svojím významom viac blíži k symbolickému činu (podobnosť), nadväzujúc na podobnosť o neplodnom figovníku v Lk 13,6-9. Dva príklady **zázračného potrestania nájdeme v Sk 5,1-11** (Ananiáš a Zafira) a **Sk 13,6-12** (mág Elymas) ale v Lk evanjeliu nájdeme 9-mesačnú nemotu u Zachariáša v Lk 1,20. Mnoho zázračných potrestaní sa naopak vyskytuje v spojení s Asklepiovou svätynou v Epidaure a v rabínskych prameňoch.

V evanjeliách nájdeme 6 zázrakov osvedčenia, v Sk 3 (NZ 9):

1. uzdravenie ochrnutého (Mt 9,1-8; Mk 2,1-12; Lk 5,17-26);
2. človek s vyschnutou rukou (Mt 12,9-14; Mk 3,1-6; Lk 6,6-11);
3. uzdravenie ženy, ktorá sa nemohla vystrieť (Lk 13,10-17);
4. človek s vodnatieľkou (Lk 14,1-6);
5. zaplatenie (chrámovej) dane (Mt 17,24-27 *statér στατήρ* 4 drachmy δίδραχμοῦ);
6. slepý od narodenia (Jn 9,1-41);
7. Ananiáš a Zafira (Sk 5,1-11);
8. oslepnutie mága Elymasa (Sk 13,6-12);
9. ochránenie Pavla pred vretenicou (Sk 28,1-6).

Teológia

Zázraky ako prejavy Ježišovej božskej moci a znamenia príchodu Božieho kráľovstva nie sú obmedzené svojím poslanstvom a účinnosťou na Ježišove dejinné uskutočnenie. Každý

evanjelista ich zaradil do trvalého ohlasovania evanjelia a čiastočne podriadil ich literárnu podobu svojej teologickej perspektíve.

a) Marek

U Marka je z celkových 17 a 3 súhrnných správ o zázrakoch **15 zázrakov** už v prvej časti evanjelia (Mk 1,14 - 8,21), ktorá smeruje k Petrovmu vyznaniu Ježišovho mesiášstva (Mk 8,29). Zázraky tu **zjavujú Ježišovu pravú totožnosť**, ktorú však ľudia ani učeníci nechápu (porov. Mk 3).

Marek tento neúplný obraz o Ježišovi, divotvorcovi dopĺňa teológiou poníženia Syna človeka (tri predpovede o utrpení) a mesiášskym tajomstvom.

Tomu zodpovedá téma nepochopenia učeníkov zvlášť uprostred evanjelia (Mk 6,52; 8,14-21). Ježišova otázka učeníkom: „Máte **oči**, a nevidíte? Máte **uši**, a nepočujete?“ (Mk 8,18; porov. Iz 6,10; Jer 5,21; Ez 12,2) je ilustrovaná dvoma zázrakmi: **iba u Mk je uzdravenie hluchonemého v 7,32-37 a uzdravenie slepého z Betsaidy v 8,22-26**. Slepéc je uzdravený v dvoch etapách. To neznamena, že „lekár sa presviedča o účinku, ako na chorého pôsobí použitie lieku (sliny)“⁸, ale predovšetkým, že oči učeníkov sú síce ochotné spoznať v Ježišovi **kráľovského Mesiáša** (Mk 8,29), ale odmietajú vidieť *trpiaceho* Mesiáša (8,31-33).

b) Matúš

Evanjelista zázraky štylisticky obmieňa: vynecháva farbisté detaily (Mt 8,28<Mk 5,1-6; Mt 9,2<Mk 2,2-4; Mt 9,18-26<Mk 5,21-43); vynecháva vedľajšie postavy (Mt 8,14-15<Mk 1,29-31); rozvíja dialógy (Mt 15,22-27/Mk 7,25-28); schématicizuje dublety a pripodobňuje ich jeden druhému (porov. dvojité zázračné nasýtenie u Mt a Mk). Po Horskej reči (kap. 5-7) Matúš zoskupil do kap. 8-9 až desať zázrakov, ktoré pripravujú Ježišovu odpoveď Jánovi Krstiteľovi (Mt 11,2-6).

Mt zdôrazňuje kristologické tituly: Ježiš má znaky trpiaceho Pánovho služobníka (Iz 53,4 v Mt 8,17 a Iz 42,1-4 v Mt 12,18-21). Ako druhú krajnosť zdôrazňuje Ježišovu transcendenciu, je Pán (*Kyrios*) pre kresťanskú komunitu, ktorému patrí poklona (porov. charakteristické slovo *proskynein* v Mt 8,2; 9,18; 14,33; 15,25).

Stavia do protikladu vieru pohanov a neveru Židov, čo zodpovedá stavu komunit po vzkriesení (Mt 8,10; 15,28). Učeníkov nazývajú **oligopistoi** („malovernými“, ľudmi malej viery); toto slovo len jedenkrát v Lk 12,18/Mt 6,30, ale trikrát vo vlastných textoch Matúša (8,26; 14,31; 16,8); **oligopistia** (hapax; v Mt 17,20). Týmto výrazom Mt vždy charakterizuje postoj učeníkov v postojoch k Ježišovi a k jeho zázračnej moci. Téma „malej viery“ je ekvivalentom k nepochopeniu učeníkov u Mk.

Mt viac ako Mk zdôrazňuje **úlohu učeníkov**: príbeh o utíšení búrky je paradigmou stavu učeníkov (Mt 8,25: *Pane, zachráň nás, hynieme!* a *oligopistos* vo v. 26). V obidvoch zázračných nasýteniach sú učeníci prostredníkmi medzi Ježišom a zástupom (porov. Mt 14,19; 15,36 s Mk 6,41; 8,6).

c) Lukáš

Evanjelista Lukáš často pripisuje choroby diablu: uzdravenie Petrovej svokry má podobu exorcizmu (4,39: „rozkázal horúčke a tá ju opustila“); zhrbená žena má „ducha neduživosti“ (13,11), ktorého evanjelista stotožňuje so satanom (13,16); porov. Sk 10,38.

⁸ G. THEISSEN, *Urchristliche Wundergeschichten. Ein Beitrag zur formgeschichtlichen Erforschung der Synoptischen Evangelium*, SNT 8, Gütersloh 1974, s. 101.

Vytvára paralely na jednej strane medzi Ježišom a na druhej strane s **Mojžišom** (Lk 11,20 „Božím prstom“ = Ex 8,15), či **Eliášom** (porov. zázraky znovu oživenia Lk 7,11-15/1 Kr 17,17-24 a Sk 9,36-42/2 Kr 4,18-37). Ďalej Lukáš zamedzuje porovnávaniu Jána Krstiteľa s Eliášom (porov. Lk 11,16/Mt 11,13-14 a neprítomnosť v Mt 17,13/Mk 9,13 v Lk).

Pre Lk je Eliáš tak významný, že ho prirovná priamo k Ježišovi.

Po smrti Jána Krstiteľa Matúš systematicky nahrádzal zmienku o Ježišovom vyučovaní zástupov aj poznámkami o uzdravovaní (porov. Mk 6,34/Mt 14,14; Mk 10,1/Mt 19,2; Mk 11,17-18/ Mt 21,14-15). Lukáš pripája zmienku o Ježišovej terapeuticko-činnosti v tých textoch, v ktorých Mk a Mt hovoria iba o vyučovaní (porov. Mk 2,2/Lk 5,17; Mt 11,3/Lk 7,21).

Lukáš používa v Sk z náboženského helenistického slovníka dve slová, ktoré označovali blahodárne pôsobenie záchrancov: *euergesia* **dobrodenie** či dobrý skutok v Sk 4,9 a *euergetein* **robil dobre** Sk 10,38. Lukáš ako jediný rozpráva o trestajúcich zázrakoch (Lk 1,20 Zachariáš; Sk 5,1-11 Ananiáš a Zafira; 13,6-12 Elymas).

d) Ján

Ján uprednostňuje pri Ježišových zázrakoch označenie *sémeia* (znamenia) a *erga* (skutky diela), zatiaľ čo u synoptikov prevažuje termín *dynameis* (mocné činy, moci, prejavy moci).

Hlavný rozdiel medzi synoptikmi a Jánom je však vo funkcii viery. **U synoptikov viera predchádza zázrak** (Mk 2,5 par.; Mt 8,10/Lk 7,9; Mk 7,24/Mt 15,28; Mk 5,34 par.; Mk 10,52 par.). Mt a Mk poznamenávajú, že pre neveru obyvateľov Nazareta, tam Ježiš nemohol urobiť žiaden zázrak (Mk 6,5/Mt 13,58).

U Jána je viera dôsledkom zázraku a zázrak je cestou k viere. Učeníci veria, pretože videli zázrak v Káne (2,11); po zázračnom nasýtení ľuďí, v Ježišovi spoznávajú proroka podobného Mojžišovi (6,14); po vzkriesení Lazára (11,38-43) Ježiš prehlasuje: *A ja som vedel, že ma vždy počuješ, ale hovorím to kvôli ľudu, čo tu stojí, aby uverili, že si ma ty poslal* (11,42). Zázraky majú **apologetický charakter** a overujú Ježišovo poslanie a jeho existenciu a konanie v zhode s Otcom. V dvoch prípadoch však Ježiš **žiada vieru** pred uzdravením: v Jn 4,47-50 (*druhé znamenie*: uzdravenie syna úradníka v Káne) a v Jn 11,25-26 (*siedme znamenie*: vzkriesenie Lazára). Ako odpoveď boli navrhnuté dve riešenia:

1/ je to doklad dvoch redakčných rovín (M.E. Boismard);

2/ dva uvedené zázraky sú jedinými čistými zázrakmi uzdravenia u Jána, pri ktorých ich viera predchádza, zatiaľ čo u ostatných zázrakov je viera výsledkom zázraku (G. Theissen, X. Léon-Dufour; pozri aj poznámky k zázrakom UZDRAVENIA).

Literatúra

LÉON-DUFOUR, X., (ed.), *Les miracles de Jésus selon le Nouveau Testament*, Éditions du Seuil, Paris 1977.

THEISSEN, G., *Urchristliche Wundergeschichten. Ein Beitrag zur formgeschichtlichen Erforschung der Synoptischen Evangelium*, SNT 8, Gütersloh 1974.

URICCHIO, F., „Miracolo“, in: *Nuovo dizionario de teologia biblica* (ed. P. Rossano, G. Ravasi, A. Girlanda), San Paolo, Cinisello Balsamo 1994⁵, 954-978.

VAN CANGH, J.-M., „Miracolo“, in: *Dizionario enciclopedico della Bibbia* (ed. R. Penna), Edizioni Borla, Roma 1995, 862-875 (orig. *Dictionnaire Encyclopédique de la Bible*, ed. Centre informatique et Bible-Abbaye de Maredsous, Brepols, Turnhout 1987).

PODOBENSTVÁ V NOVOM ZÁKONE

1. PRINCÍP PODOBENSTIEV

a Charakteristický mechanizmus podobenstiev

Grécky výraz *parabolé*, ktorý zodpovedá hebrejskému *mašál*, označuje celú škálu rôznych literárnych foriem, pre ktorý je spoločný princíp analógie, porovnanie: príslovie (Lk 4,23), náučný výrok (Mt 7,16), inotaj (Jn 2,19, porov. Mt 26,61 par.), podobenstvo (Lk 15,4-7), alegória (Mt 13,36-43), odporúčenie sapienciálneho charakteru (Lk 14,7-10). Presnejšiu definíciu získame počas štúdia toho, čo sa označuje ako podobenstvo.

Podobenstvo je fiktívne rozprávanie, použité vo funkcii dialogicko-argumentačnej stratégie, ktorá pozostáva z dvoch krokov:

1. na základe vnútornej logiky privádza k určitému hodnoteniu (porov. v 2 Sam 12,1-14: *Muž, ktorý to urobil, je synom smrti!* - v. 5.);

2. toto hodnotenie sa potom na základe analogickej štruktúry prenáša na skutočnosť, ktorú na na pamäti rozprávač („*Ty si ten muž!*“ - v. 6).

Analyzujme si jednotlivé prvky tejto definície. Podobenstvo je **rozprávanie**. Podľa modernej naratológie sú to najmenej dve vety, ktoré opisujú zmenu, ktorá sa udiala v časo-priestore. Táto zmena je nezvratná (*irreversibilná*).⁹ To je platné tak pre paraboly (*Parabeln*), ako pre podobenstvá (*Gleichnisse*).¹⁰ Podobenstvo je fiktívne rozprávanie (väčšinou vytvorené priamo na danú situáciu; môže to byť aj príbeh, ktorý sa reálne odohral, ale jeho sila nie je v historickej pravdivosti, ale v jeho vnútornej logike). Tento fiktívny charakter nevylučuje opis konkrétnej spoločensko-kultúrnej situácie (napr. rozdielna hodnota talentu a denáru, nepriateľstvo medzi Židmi a Samaritánmi, poľnohospodárska technika, ktorá sa predpokladá v podobenstve o rozsievачovi: všetky prvky bez ktorých by rozprávanie nebolo pochopiteľné). Ďalej podobenstvo stavia na tradičných starozákonných a ďalších židovských obrazoch (pastier, otec rodiny alebo kráľ predstavujú Pána Boha; stádo alebo vinica sú Izrael; dlh je hriech atď.).

Podobenstvo nie je akékoľvek fiktívne rozprávanie (rozprávanie pre obyčajné potešenie, so všeobecným cieľom poučiť, ako napr. *midraš*). **Jeho úlohou je priviesť poslucháča k novému pohľadu**. Príbeh má **funkciu dialogicko-argumentačnej stratégie**. Rozprávanie môže byť podobenstvom iba v rámci dialogického procesu, v rámci vzťahu medzi rozprávačom a poslucháčom. Pozornosť je tu uprená na účinok, nad ktorým sa zamýšľa rozprávač. Podobenstvo však nie je jednoduchou logickou úvahou, istým druhom sylogizmu, **ale presvedčaním prostredníctvom rozprávania, ktoré sa deje v dvoch krokoch**. Tie sú viditeľné v príbehu o Ježišovi v dome Šimona-farizeja (Lk 7,31-50). **V PRVOM KROKU SA POSLUCHÁČOVI PREDKLADÁ HYPOTETICKÝ PRÍPAD, KU KTORÉMU MÁ ZAUJAŤ STANOVISKO** („Šimon, mám ti niečo povedať. On odvetil: Povedz, Učiteľ! Jeden veriteľ mal dvoch dlžníkov. Jeden dlhoval päťsto denárov, druhý päťdesiat. Keďže nemali skadiaľ dlžobu splatiť, odpustil ju obidvom. Ktorý z nich ho bude mať radšej?“ Lk 7,41-42); preto sa tu používa veľa opytovacích zámen (Kto z vás? Čo na to hovoríš? Ktorý

⁹ Viac pozri Berger, K.: *Exegese des Neuen Testaments*. Heidelberg – Wiesbaden, Quelle und Meyer 1991³, s.79

¹⁰ Toto rozdelenie nemeckých exegétov je z naratologického hľadiska druhoradé. Rozdiel je v tom, že *Parabel* je jedinečný príbeh, ktorý sa odohral jedenkrát v minulosti a je pre poslucháčov nový („Jeden človek mal dvoch synov...“; „Jeden pastier mal sto oviec...“), zatiaľ čo *Gleichnis* opisuje pre poslucháčov známu situáciu z bežného života, ktorá sa pravidelne a zákonite opakuje (rast obilia, rastliny horčice, nakysnutie cesta...); pozri Zimmermann, H.: *Neutestamentliche Methodenlehre*. Stuttgart, Verlag Katholisches Bibelwerk GmbH 1982⁷, s. 145-147.

z nich...? Čo urobí...?) Keď zaznie požadovaná odpoveď („Myslím, že ten, ktorému viac odpustil. Správne usudzuješ“), nastupuje **druhý krok: TOTO HODNOTENIE SA PRENÁŠA NA INÚ SKUTOČNOSŤ, O KTOREJ NEBOLA SÍCE REČ, NO KU KTOREJ ROZPRÁVAČ SMEROVAL OD ZAČIATKU A KVÔLI KTOREJ ROZPRÁVAL PODOBENSTVO** („Vidíš túto ženu?“).

Prečo je potrebné takto postupovať? Prečo sa najprv urobí odklon k fiktívnemu príbehu, z ktorého je potom potrebné znovu sa vrátiť k realite? Zrejme preto, že sa tým dosiahne niečo, čo by sa ináč nedosiahlo: poslucháč je takto slobodný vo vyslovení súdu a potom ho môže aplikovať na svoju situáciu, čo by iným spôsobom nedokázal. Podobenstvá sú určené poslucháčom, ktorí neprijímali názor rozprávača („Keby tento bol prorokom, vedel by, kto a aká je to žena, čo sa ho dotýka, že je to hriešnica“) a pravdepodobne by ho odmietli, keby im to priamo predložil. Dáva sa im teda možnosť, podobne ako v Sokratovskej maieutike, aby hodnotenie vyslovili oni sami (sokratovská maieutika *metóda vyučovania od Sokrata, založená na dialógu a na diskusii, vďaka ktorej žiak postupne samostatne objavil pravdu*). Aby tento proces bol účinný, musel vyhovovať dvom požiadavkám. **Po prvé fiktívny príbeh musel byť koherentný, postavený na takej vnútornej logike, ktorá jednoznačne povedie k požadovanému hodnoteniu a nie k inému.** Podobenstvo nemohlo Dávidovi umožniť, aby ospravedlnil mocného boháča a odsúdil okradnutého chudáka. Farizej Šimon nemohol odpovedať, že väčšia láska je vyvolaná menším odpustením (Lk 7,41-43). Preto podobenstvá často na začiatku používajú také obraty, ktoré zdôrazňujú nutnosť jednej určitej voľby a nezmyselnosť opaku: *Či azda? Nikto..! Ktokoľvek..! Nie je možné, aby...!* Alebo je cesta k žiadanému záverečnému hodnoteniu istená otázkami osôb priamo v príbehu (napr. starší brat a otec v podobenstve o márnotratom synovi).

Súčasne s vnútornou koherenciou musí podobenstvo **po druhé spĺňať požiadavku vo vzťahu ku skutočnej udalosti: musí sa od nej dostatočne líšiť, aby nedošlo k predčasnej identifikácii**; zároveň však musí byť dostatočná podobnosť, rovnaká štruktúra, *izomorfná*, aby sa podporovalo prenesenie hodnotenia na skutočnú udalosť. Dávid nie je zlodej oviec a boháč z Nátanovho podobenstva nie je cudzoložný vrah. **Styčným bodom je, že v oboch prípadoch mocní robia násilie slabému, boháč okráda chudobného.** Spoločným prvkom (*tertium comparationis*) nie sú vzájomné vzťahy jednotlivých izolovaných detailov (Betseba a ovce...), konzistentnosť v základnej štruktúre oboch udalostí. **Teda nie $A=A'$, $B=B'$, ale $A:B=A':B'$.** Dávid neukradol ovce, ale správal sa k Uriášovi tak ako boháč k chudákovi. V tomto zmysle je styčný bod medzi podobenstvom a realitou jediný a obmedzený (ak obsahuje viac prvkov, potom sú organicky spojené v rámci jedinej komplexnej štruktúry) Z tohto dôvodu nemá zmysel pripisovať každému jednotlivému prvku podobenstva nejaký význam, t. j. napr. koho predstavujú priatelia, s ktorými sa pastier raduje z nájdenia ovce; čo znamená víno a olej, ktorým Samaritán ošetruje rany zranenému človeku, alebo hostinec, kde ho zanecháva, aby sa zotavil. Ako z hľadiska fiktívneho príbehu, tak z hľadiska jemu zodpovedajúcej realite sú tu prvky, ktoré netvorlia styčné body (pastier má sto oviec a jedna z nich sa stratí, ale Pán nemá iba sto duší a nestratí sa len jedna). Tieto prvky „navyš“ tam napriek tomu musia byť, aby sa dosiahlo predpokladané utajenie až do určitého okamžiku. V opačnom prípade by bol celý proces fiktívnej udalosti zbytočný. Ďalej je zrejme, že styčný bod musí byť všeobecnejší, abstraktnejší, aby platil tak pre fiktívnu situáciu, ako aj pre reálnu, a potenciálne pre každú podobnú situáciu (napr. podľa Nátanovho podobenstva je zavrhnutie hodný boháč, ktorý okráda chudobného; podľa podobenstva, ktoré predkladá Ježiš farizejovi Šimonovi, miluje viac ten, ktorému bolo viac odpustené). Bez tejto „abstrakcie“ by sme zostali uväznení vo fiktívnom príbehu bez možnosti vyjsť z neho. **„Nenahraditeľnosť“ podobenstva spočíva v tom, že žiaduci účinok nemožno dosiahnuť iným spôsobom ako prostredníctvom príbehu.** Potom, čo sme si induktívne vysvetlili zvláštny mechanizmus

podobenstva, porovnáme si ho teraz s inými lingvistickými modelmi, s ktorými sa často zamieňajú: *prirovnanie, alegória a metafora*.

b Podobenstvo a prirovnanie

Podobenstvo nie je jednoducho predĺženým, rozšíreným prirovnaním. V tom je slabina **Jülicherovej** teorie, podľa ktorej, **ak porovnáваме miesto dvoch slov, termínov** (A je ako A ') **dve vety** (A: B = A': B '), **obdržíme ipso facto podobenstva**. Ale ak je podstatnou funkciou podobenstva argumentačná funkcia, vec sa mení. Potom už nestačí akákoľvek „veta“, akékoľvek tvrdenie alebo opis, ktorý sa staticky limituje na tvrdenie o nejakom vzťahu, ale **musí tu byť udalosť, ktorá prostredníctvom svojej naratívnej previazanosti (ktoré tvoria dej) vedie k záveru, že tento vzťah je nutný: musí to byť takto, nemôže to nebyť takto** (nielen, že A je B, ale A *musí byť* B). Nie každá veta napĺňa túto požiadavku, a preto nie každé prirovnanie je podobenstvom (aj keď každé podobenstvo predpokladá porovnanie). Podobenstvo nie je dané statickým porovnávaním, napr. Božie kráľovstvo je ako poklad alebo ako perla, ale udalosť človeka, ktorý sa stretol s kráľovstvom, je ako človek, ktorý objavil poklad alebo perlu a musí sa zachovať určitým spôsobom (Mt 13,44-46).

c Podobenstvo a alegória

Mechanizmus, o ktorom sme doteraz hovorili, nám umožňuje pochopiť aj kvalitatívny **rozdiel medzi podobenstvom a alegóriou** a zároveň jednoduchosť prechodu od jedného k druhému. Alegória nie je niečo viac alebo menej ako podobenstvo, niečo krajšie alebo menej krajšie, alebo menej bohatšie. **Je to niečo iné, rozdielne, lebo rozdielna je jej „pragmatika“, t. j. rozdielny je vzťah medzi tým, kto hovorí a kto počúva**. Rozdielny je účinok alegórie a účinok podobenstva. Alegória dosahuje účinok svojím ustavičným priebežným približovaním sa obrazu a reality, ich zámerným prekryvaním sa. Krok za krokom poskytuje svoje časté didaktické, estetické a praktické účinky. Poslucháč teda od začiatku musí mať pred očami obidve udalosti. **Aby som pochopil ako alegóriu Ez 16, musím už od začiatku vedieť, že manželom je Pán a manželkou je Izrael**. Tak som postupne, ako sa odvíja rozprávanie, schopný chápať Ez 16: idylu mladosti, obdarovanie veľkými darmi, pokorenie prostitúciou s cudzincami, ponuku odpustenia...

V podobenstve je naopak ideálom, keď poslucháč na začiatku ani v najmenšom netuší, na ktorú skutočnosť sa podobenstvo vzťahuje (beda, keby Dávid už na začiatku pochopil Nátanov zámer!). Ale aj keď tuší tento zámer, má sa sústrediť na dej tohto fiktívneho sveta, na jeho vnútornú logiku. Samozrejme, že aj udalosť v podobenstve je určovaná skutočnou udalosťou, ktorá sa napodobňuje, zrkadlí krok za krokom, musí však byť skonštruovaná tak, že poslucháč ju môže autonómne chápať, len na základe jej vnútornej logiky a hodnotenia, ktoré z nej vyplýva.

Tieto **dve formy sú teda kvalitatívne rozdielne vo svojom účinku a vo vzťahu, ktorý sa navodzuje medzi rozprávačom a poslucháčom**. Práve z týchto dôvodov nie je možné (ako sa často tvrdí), aby ten istý text pre toho istého poslucháča *bol* zároveň podobenstvom aj alegóriou. **V dvoch po sebe nasledujúcich fázach, keď sa zmení postoj čitateľa, môže podobenstvo začať pôsobiť ako alegória**. Je veľmi ľahko pochopiteľné, že priemerný kresťanský čitateľ, ktorý už pozná aplikáciu podobenstva, a okrem toho už zdieľa s Ježišom rovnaký názor, nepotrebuje byť ďalej o tom presviedčaný, nevenuje toľko pozornosti argumentačnej funkcii podobenstva. Už neberie vážne myšlienku, že márotnatný syn by mal byť namiesto vreľého prijatia vyhnaný z domu, ako si to myslí starší brat, alebo aspoň by si mal svoje miesto doma zaslúžiť tvrdou prácou. Rozprávanie tak krok za krokom sa začína vzťahovať na skúsenosť hriechu a odpustenia; niekedy úplne stráca zo zreteľa postavu

staršieho brata, teda Ježišovu konfrontáciu s mentalitou farizejov a jeho úsilie ospravedlniť prijímanie hriešnikov.

Môže sa stať, že čitateľ už pozná aplikáciu podobenstva, a napriek tomu, ak sa zameria na jeho jednotnú štruktúru a vnútornú logiku a ak chce z neho znovu vyťažiť hodnotenie, ktoré obsahuje, môže pre neho tento príbeh naďalej pôsobiť ako podobenstvo. **Pretože „účinnok podobenstva“ je vyvolaný komplexnou dynamikou textu, zatiaľ čo „účinnok alegórie“ vyvolávajú jednotlivé prvky jeden za druhým, nevylučujúc, že jeden text môže súčasne pôsobiť ako podobenstvo svojom celku a ako alegória v niektorých svojich prvkoch.** Napr. v podobenstve o svadbe v Matúšovom podaní (Mt 22,1-14) môžu niektoré prvky pripomínať jednotlivé okamihy dejín, čitateľom už dobre známe. To však nebráni, aby ešte text vo svojom celku nepôsobil ako podobenstvo, t. j. nabádal k úsudku (v tomto prípade k pochopeniu, že nahradenie prvých pozvaných inými bolo správne). Táto obojakosť pôsobenia (t. j. podobenstva a zároveň alegórie) je ale obmedzená na veľmi malú časť materiálu a vzťahuje sa iba na opakované čítanie podobenstva, a nie na ich pôvodné použitie. **Čítať podobenstvo ako alegóriu neznamena nič k nemu pridávať (ako u alegórie), ale značí to naopak niečo odobrať, t. j. neprijímať všetky jeho účinky.** Iste aj alegorické čítanie prináša prospech, ale zvláštny charakter podobenstva sa stráca. Na druhej strane je aj dnes ešte možné pri odpútaní sa od jednotlivých prvkov získať znovu prístup k tej pôvodnej komplexnej a účinnej dynamike podobenstva, ktorá mu je vlastná.

d Podobenstvo a metafora

Keď už bol raz objavený argumentačný mechanizmus podobenstva, zdajú sa ako **zbytočné nové teórie o metafore, ktorá vidí zvláštnosť Ježišových podobenstiev v jej paradoxoch, ľudsky nepredvídateľných** (odpustený dlh, vyplatenie úplnej mzdy aj za jednu hodinu práce, hostina so synom, ktorý po svojom odchode z domu sa vrátil...).

Moderné vnímanie metafory ponúka alternatívne riešenie mechanizmu podobenstva (predovšetkým Ricoeur). Antická metafora bola jednoduchým nahradením jedného pojmu jeho poetických obrazom (hovorím „lev“ a myslím na Achilla). Metafora v modernej poetike pôsobí cez sémantické napätie („živá“ metarora na rozdiel od „mŕtvej“, ktorej pôsobivosť je už zotretá dlhodobým používaním, ako napr. nohy stola, hrdlo fľaše...): keď sa **neočakávane priblížia dve sémantické polia, ktoré sú zvyčajne oddelené, vyvolávajú celý rad nových významov, nedostupných cez iné postupy** (napr. „opitý vesmírom“, „kultúra vyhladzovania“, „zelená rétorika“).

V skutočnosti **podobenstvo nie je založené ako metafora na strete dvoch sémantických polí.** Tento stret nenájdeme ani v jednom z oboch krokov podobenstva: prvý krok je založený iba na vnútornej logike fiktívneho príbehu, v druhom sa prenáša konečný úsudok z fiktívnej udalosti na skutočnú práve na základe analógie štruktúry, kde sa predpokladá vzájomná podobnosť. Ani v jednom prípade teda nenájdeme stret, pretože **v prvom prípade sú obidve udalosti dostatočne izolované jedna od druhej** a v druhom potom, keď sa jedna priblíži k druhej, vo fiktívnej udalosti nás už nezaujíma jej obraznosť (pastieri a ovce, svadobná hostina...) **ale iba logická štruktúra, ktorá je základom tejto fiktívnej udalosti.** Základný rozdiel je v tom, že porovnanie dvoch rozdielnych polí, nemá v podobenstve tú istú funkciu ako v metafore. Autora podobenstiev nezaujíma výrazový potenciál sémantického poľa, ktorý je schopný po stretnutí sa s odlišným poľom vytvoriť niečo originálne. **Jeho zaujíma iba, ako uchopiť tú istú logickú štruktúru oboch udalostí,** a zároveň ju skryť, aby zatiaľ nebola podobnosť, či totožnosť badateľná. Tým nepopierame, že v mnohých podobenstvách dochádza k stretu nového Ježišovho pohľadu so starou logikou ľudí. **Tento paradoxný prvok však netvorí záver rozprávania** (ako požaduje nová teória) **ale jeho východisko: nájdenie pokladu, neočakávané odpustenie dlhu, oslava syna, ktorý si to nezaslúži, vyplatenie**

celodennej mzdy aj tomu, ktorý pracoval iba jednu hodinu atď. Aj keď toto východisko nie je vždy úplným začiatkom deja, napriek tomu je začiatkom vlastného rozvoja podobenstva. **Rozprávanie sa sústreďuje na to, čo príde po tomto paradoxnom východisku, hodnotí nasledujúce správanie sa konajúcich osôb:** aby človek získal poklad, musí predať všetko; dlžník, ktorému bolo všetko odpustené, musí odpustiť dlh aj svojmu blížnemu; starší brat a robotníci, pracujúci od rána sa hnevajú, že sú postavení na rovnakú úroveň s tými, ktorí nesplnili svoju povinnosť.

Ľudsky **nepredvídateľné východisko bezpochyby vyjadruje neslýchanú novosť Božieho kráľovstva, ktoré sa vymyká všetkej ľudskej logike.** To však nebráni tomu, aby podobenstvo malo dialogický priebeh a odvolávalo sa na rozum poslucháčov. Nie je problém, **či odpustenie každého dlhu „malého aj veľkého“ je každodennou záležitosťou, ale kto z tých dvoch bude viac milovať (Lk 7,40-43).**

Problém nie je v tom, či je ľudsky pravdepodobné, že by kráľ naraz odpustil dlh desaťtisíc talentov (t. j. čiastku ročných odvodov niekoľkých provincií impéria), ale **či je správne, keď človek takto omilostený potom odmietne odpustiť dlh nekonečne menší sto denárov** (pomer je **jeden milión ku jednej: desaťtisíc talentov je sto miliónov dolárov!**) svojmu spolusluhovi, ktorý sa nachádza v rovnakej situácii núdze (Mt 18,23-35). Problém nie je v tom, či sa každému z nás podarí nájsť poklad, ale keď bol nájdený, je potrebné kvôli nemu predať všetko svoje vlastníctvo, čo sa ukazuje ako logické konanie (Mt 18,23-35).

Problém nie je v tom, či medzi zamestnávateľmi sú niektorí tak veľkorysí, že dajú celodennú výplatu aj za jedinou hodinu práce, ale či je správne, aby ostatní robotníci zamestnávateľa obviňovali za jeho veľkorysosť, akoby bolo porušené niektoré z ich práv (Mt 20,1-16). **Problém** nie je v tom, či by všetci otcovia na tomto svete slávnostne prijali naspäť domov syna-zbeha, potom čo prehýril svoje vlastníctvo, **ale či starší brat, ktorý proklamuje svoju náklonnosť k otcovi, koná správne, keď odmieta mať účasť na otcovej radosi** (Lk 15,25-32). Dialogicko-argumentačná stratégia, ktorá je v najkratších podobenstvách zdôraznená úvodnými opytovacími otázkami (*Kto z vás?* atď.), v podobenstvách naratívne rozvinutých vystupuje na povrch počas samotného rozprávania. Účastníci deja vedú dialóg. Môžeme počuť ako námietky staršieho brata alebo robotníkov, ktorý pracovali celý deň, tak aj odpoveď otca či zamestnávateľa. **Dialóg vo vnútri rozprávania je odrazom dialógu Ježiša z jeho poslucháčmi** (E. Linnemann). Na zastaranú logiku svojich poslucháčov Ježiš neodpovedá obyčajne Božskou logikou, pre človeka nepochopiteľnou, predloženou ako nepreniknuteľné rozhodnutie a hotovo, ale vstupuje do dialógu, vedie k uvažovaniu, k premýšľaniu. Otec na prahu domu sa snaží presvedčiť staršieho syna, aby s ním vstúpil do miestnosti na hostinu. Rozdeľovateľ práce sa neobrní svojou nekontrovateľnou autoritou pána, ale pokojne vysvetľuje nespokojencom svoje dôvody: Priateľ, žiadne tvoje právo nebolo porušené, rešpektoval som našu zmluvu. Kto mi môže zakázať, aby som slobodne disponoval svojimi peniazmi? Alebo snáď pozeráš s nevôľou na tento môj prejav veľkorysosti? Chceš, aby nezamestnaný zostal hladný a odišiel z prázdnyimi rukami? Hospodár vysvetľuje robotníkom, prečo sa burina nevytrháva hneď, lebo je nebezpečenstvo, že by sa s ním predčasne vytrhlo aj nedozreté obilie (Mt 13,29). Keď kráľ zavrhne lenivého sluhu, vysvetlí mu podrobne dôvody (Mt 25,26; porov. Lk 19,22n). Dokonca Abrahám zo svojej slávy zdvorilo odpovedá na sťažnosti boháča uvrhnutého do pekla (Lk 16,24-31).

Práve tieto viacej rozprávačsky rozvinuté podobenstvá majú bezpochyby veľmi silno zdôraznenú argumentačnú dialogickú stránku. **Ani v prípade poslucháčov silno uväznených v starej deformujúcej logike, Ježiš nestráca nádej, že v nich nájde zvyšok autentickej ľudskej logiky, ktorá im umožní lepšie pochopiť jeho spôsob konania,** aj keď jeho posledné dôvody zostávajú prístupné len viere. Čaká sa ešte na lepšie vyjasnenie vzťahu medzi dvoma momentmi: medzi východiskom podobenstva, ktoré je určované úplnou nezaslúženosťou viery, nepredvídateľnou a neredukovanou na základe akejkoľvek ľudskej

logiky a medzi touto dôverou v ľudský rozum, ktorá charakterizuje vlastný priebeh podobenstva.

Na záver je potrebné zdôrazniť, že vylúčením novej teórie, ktorá chce odvodiť podobenstvo z metafory, nepopierame, že jednotlivé konkrétne podobenstvá môžu obsahovať tiež metafory, symboly a básnické prostriedky rôzneho typu. Je dôležité však rozlíšiť medzi týmto bohatstvom výrazových prostriedkov a postupom, charakteristickým iba pre podobenstvo.

2. PODOBENSTVO AKO HRANICA EVANJELIA

a *Dialóg a hlásanie*

Téza o dialogickom charaktere podobenstva bráni, aby sme ho stotožnili s hlásaním evanjelia. Na druhej strane ich však nesmieme od seba úplne oddeľovať. **Dialóg sám o sebe nie je hlásaním; nesmie však zostať autonómny, nemôže byť od hlásania oddelený.** Podobenstvo ako také aj keď hlásanie predpokladá alebo ho môže dokonca do seba začleniť ako naratívne východisko, nie je totožné s hlásaním. Ináč by sme podobenstvo zbavili jeho jedinečnej dialogicko-argumentačnej povahy alebo evanjeliové ohlasovanie by prišlo o svoju jedinečnú prorockú, kerygmatickú povahu, t. j. Bohom autoritatívne oznamovaného posolstva, zadarmo danej spásonosnej udalosti, ktorá sa nedá redukovať na pravdu poriadku čisto rozumového a ľudského.

Proti neúmernému dôrazu, na ktorý podobenstvo prenáša spásonosnú účinnosť vzkriesenia (Fuchs), je treba povedať, že **podobenstvo nie je evanjelium, neprijíma do seba evanjelium, ale naň odkazuje.** Tvorí predpoklad a horizont Ježišovho kázania, ktoré už nemá formu podobenstva.

V Ježišovom hlásaní a v jeho praxi, podobenstvo odkazuje na tajomstvá jeho osoby v očakávaní konečného odhalenia identity a jeho autority. Tak v podstate odkazujú na vzkriesenie a nemožno ich považovať (ako Fuchs) za jeho alternatívu. Rovnako neprijateľné je úplné oddelenie. **Autonómia podobenstva je relatívna, nie absolútna. Je to autonómia vo funkcii argumentačnej stratégie:** autonómia, ktorú je najprv potrebné rešpektovať. (*Muž, ktorý to urobil, je synom smrti!*), a potom ju poprieť (*Ty si ten muž!*). Rozprávanie chápané izolovane nie je podobenstvom. Môže byť rozprávkou, románom, časťou kroniky. Ateista môže čítať v podobenstve o márnoträtom synovi iba opis rodinného alebo psychologického konfliktu, a nikto mu v tom nemôže brániť. V tomto prípade však nečíta príbeh ako podobenstvo. **Číta ho opačným spôsobom aký mal na mysli autor. Ak ide o podobenstvo, rozprávač musí označiť nejako, na čo sa konkrétne rozprávanie vzťahuje.** Ak to nie je často výslovne povedané, je to len preto, že z konkrétnych okolností to bolo jasné, a nie (ako uvažuje M. A. Tolbert), aby bola poslucháčovi ponechaná sloboda, spojiť rozprávanie s udalosťou podľa jeho slobodnej voľby. Podobenstvá teda nie sú ani *stredom* alebo podstatou evanjelia, *ani naopak cudzím telesom* v evanjeliivom materiály, ktorý je možné izolovať a používať nezávisle na evanjeliu ako „svetské“ alebo „viacznačné“ čítanie. **Podobenstvá sú hranicou evanjelia.** Hranicou veľmi pohyblivou, na ktorej sa ukazuje, že evanjelium, bez toho aby prestalo byť neslýchaným darom, posolstvom, ktoré pochádza od Boha, a *nie od ľudí*, napriek tomu je v podstate obrátené *k ľudom*, schopné uniesť ich otázky a prijať všetko, čo ešte chýba ich schopnosti kráčať smerom k pravde. Ježiša naozaj nemožno zredukovať na Sokrata, ale zároveň má s ním niečo spoločné, nie je pozadu za Sokratom.

Ale v akom zmysle sa podobenstvo ohlasovania stáva dialógom? Aká je vzhľadom k vlastnému ohlasovaniu funkcia tohto dialogického, rozumového prvku? Podobenstvo zo svojím apelom na rozumnosť poslucháča si vôbec nerobí nárok pôsobiť v ňom cestou rozumovej dedukcie, prijať Ježiša a jeho posolstvo. V tomto zmysle „účinnok podobenstiev“

sa neprekrýva so spásanosným účinkom „slova“ prijatého vierou. Pretože účinkom podobenstva môže byť aj to, že poslucháč pochopí a uzavrie sa, zostane vo svojom nepriateľskom postoji, alebo sa dokonca zatvrdí práve preto, že pochopil, a spoznal ako je odmaskovaný (bez masky) (Linnemann: v podobenstvách je niečo také, čo Ježiša privedie na smrť).

Kladnou úlohou podobenstiev je skôr vyrovnat' cestu k evanjeliu tak, že sa odstránia predsudky a zmätok, ktoré môžu človeku prekážať na ceste viery (ich odstránenie však ešte automaticky nie je viera!) Je to len jeden úsek cesty. Môže doviest' len na prah hlásania, ktoré zostáva neporušené vo svojej krehkosti a jednoduchosti.

Farizeji repcú, keď vidia Ježiša pri stole s hriešnikmi (Lk 15,1-2). Nielenže neprijímajú jeho autoritu a posolstvo, ale domnievajú sa, že majú jasný dôkaz, aby ho mohli usvedčiť: keby bol naozaj Boží muž, prorok, nesprávaj by sa tak priateľsky k hriešnikom! Ježiš **odpovedá, nie preto, aby im dokázal svoju autoritu a pravdivosť svojho posolstva (preto sú jeho zázraky znamením), ale aby odstránil ich námietky, lebo oni sami vlastnia všetko na to, aby pochopili svoju nedôslednosť.** V osobe staršieho brata, neschopného zdieľať otcovu radosť v okamihu pre neho tak dôležitom, sú prinútení pozerat' sa na svoju pravú tvár ako v zrkadle a uvedomiť si, že ich domnelá spravodlivosť v sebe skrýva radikálnu odlišnosť od Božích myšlienok a citov. **Na základe Starého Zákona sú schopní pochopiť, že Boh nemá radosť zo smrti, ale zo spásy hriešnika, a kto naozaj miluje Boha a približuje sa k nemu, mal by tiež túto radosť.** Rozprávanie je postavené tak, že poslucháč nemôže súhlasiť s otcom a dať za pravdu staršiemu synovi, hoci argumenty tohto syna sú uvedené správne, najlepším spôsobom. Keď takto Ježiš odstraňuje námietku, robí farizejov citlivejšími na ohlasovanie, ktorého prijatie nie je zaistené samotným podobenstvom, ale môže sa k nemu prísť len úkonom viery, ktorý nemôže vyprodukovať žiadna ľudská argumentácia.

b Aktuálnosť podobenstva

Vďaka svojej argumentačnej funkcii (a nie na základe implicitných tajomných alegórií, prístupných len pre zasvätených) **Ježišove podobenstvá obsahujú kristologickú dimenziu** (Jeremias, Dupont), ktorú povel'konočná viera iba viac zdôrazní. A práve tento kristologický rozmer je dôvodom trvalej aktuálnosti evanjeliových podobenstiev, ktorý presahuje všetky rozdiely historických okolností, a oslovuje nielen kresťanov, ale každého človeka, ktorý vníma Ježiša ako osobnú výzvu.

Aby sa však úplne prekonala táto vzdialenosť, musí kristologický rozmer nájsť svoju aplikáciu aj v ekleziológii. Pokusy objaviť v podobenstvách výslovne ekleziológiu, zostane problematickým a bude sa týkať len obmedzeného výberu: podobenstvo o oneskorenom návrate pána, podobenstvo o raste.... Zaujímavejší je pokus objaviť skrytý ekleziologický rozmer, ktorý povel'konočné úpravy iba zdôraznili. Napríklad podobenstvo o stratenej ovci, ktoré pôvodne pojednávalo o milosrdenstve a obhajujúcom stolovaní Ježiša s hriešnikmi (Lk 15,3-7), sa **stáva v Matúšovej verzii pre kresťanskú komunitu príkladom pastierskej starostlivosti (Mt 18,12-14).** K čomu došlo? Rozprávanie zostáva rovnaké, nakoniec aj jeho aplikácia. Zameriava sa však iným smerom: už nie je kontrastom pre tých, ktorí očierňujú Ježišovo konanie počas jeho pozemského života, ale tých pastierov Cirkvi, ktorí zanedbávajú svoje pastierske povinnosti. Cirkev pochopila, že keď Ježiš takto konal, svojím správaním ukazoval milosrdné konanie Otca, rovnako musí konať aj Cirkev, ak uznala za vhodné vyjadriť svoje sebaepochopenie rovnakým príbehom ako Ježiš.

V iných prípadoch **Cirkev vytušila, že keby nechala podobenstvo nezmenené aj po zmene historických okolností, bolo by chápané dvojznačne.** A tak alegorizovanie podobenstva o rozsievачovi, ktoré rozpoznáva typy zlej pôdy v nestálych, bojzlivých a na bohatstve závislých kresťanoch, pomáha pochopiť, **že deliaca čiara medzi dobrou a zlou pôdou nie je**

rovnaká ako za Ježišovho pozemského života. Nie je to už len rozdelenie medzi kresťanmi a Židmi, ktorí neuverili v Ježiša, ale táto deliaca čiara rozdeľuje aj samotnú komunitu kresťanov. Podobne Matúšovská verzia v podobenstve o svadbe (Mt 22,1-14) pripája na záver scénu o vylúčení človeka, bez svadobných šiat. Tak chce uchrániť kresťanov, zvlášť prichádzajúcich z pohanstva, aby si nenahovárali, že stačí len vstúpiť do Cirkvi namiesto tých, ktorí boli pozvaní ako prví, Židia, ktorí neuverili Ježišovi, a tým už mali zaistenú spásu. Tiež v tomto prípade pripojením záverečnej scény sa len výslovne formuluje to, čo Ježiš zanechal nevyslovené, ale čo zároveň predpokladal: **spása je ponúknutá všetkým, aj hriešnikom, ale musia ju prijať a zmeniť svoje zmýšľania a život. Aj v tomto prípade bolo potrebné urobiť zmenu v literárnej podobe podobenstva, aby bol verne zachovaný jeho duch.** Sama „teória podobenstva“ v Mk 4,1-34 par. nie je v podstate nič iné, ako vyjadrenie presvedčenia, že neveriaci, v istom zmysle samotní učeníci pred Veľkou nocou, skutočne nepochopili podobenstvá. V nesmiernom svetle zmŕtvychvstania sa to, čo predtým pochopili o Ježišovi, zdalo ako tma a slepota. A napriek tomu to, čo chápali teraz, existovalo už predtým, t. j. tajomstvo Ježiša. Len oni to nechápali, boli ešte v zajatí ľudskej slepoty. Vo svetle Veľkej noci sa celá Ježišova pozemská činnosť ukazovala ako „hovorenie v obrazoch (podobenstvách)“ tajuplná hádanka, ku ktorej až zmŕtvychvstanie poskytlo kľúč (porov. Jn 16,25.29). Spôsob ako sa podobenstvá uvádzajú v evanjeliách je umelý (predovšetkým v aplikácii apokalyptickej schémy na Ježišove podobenstvá, t. j. zjavenie v dvoch etapách, kedy sa oddeľuje vlastné podobenstvo a jeho „vysvetlenie“). Umelý však nie je jeho hlboký zámer, ktorý všetko oživuje, t. j. hlboko zdôrazňuje kristologický a ekleziologický rozmer podobenstva. Objavy modernej exegézy nám pomáhajú presnejšie definovať, aké miesto mali podobenstvá v historickom kontexte Ježišovho ohlasovania, vďaka lepšiemu rozlíšeniu jednotlivých následných etáp prepracovania týchto podobenstiev. Tým sa nepopiera ich kontinuita. Poveľkonočné úpravy nie sú reлектúry, ktoré treba odstrániť, závojom, ktorý treba roztrhnúť, aby sa objavila Ježišova tvár (Jeremias), ale pomáhajú nám prostredníctvom mnohých ozvien v neskorších doplnkoch, lepšie pochopiť pôvodný zámer. Tieto „reлектúry“ ale nerobia zbytočnou námahu exegétov, dosiahnuť pôvodnú podobu. Pôvodný zmysel podobenstva ako takého (bez alegorizácie), v podstate eschatologický a implicitne kristologický, sa prevažne ukazuje ako ten najhlbší (Dupont), ten, ktorý **tvorí základ pre následné varianty bez toho, aby bol ktoroukoľvek z nich vyčerpaný.**

3. ZOZNAM PODOBENSTIEV V SYNOPTICKÝCH EVANJELIÁCH

Počet podobenstiev v evanjeliách sa udáva v rozmedzí 35 až 72. Tento veľký rozdiel prezrádza, ako je neľahké klasifikovať tieto texty (niektoré sú považované iba za metafory, iné za *lógia*, ďalšie za krátke prirovnania atď.).

A. Zoznam podobenstiev podľa prameňov

Podobenstvá v evanjeliu podľa Marka

- 1) Podobenstvo o rozsievачovi (Mk 4,3-9 par)
- 2) Podobenstvo zasiatom semene, ktoré samo rastie (Mk 4,26-29)
- 3) Podobenstvo o horčičnom zrnku (Mk 4,30-32 par)
- 4) Parabola o zlých vinohradníkoch (Mk 12,1-12 par)
- 5) Podobenstvo o figovníku (Mk 13,28n. par)
- 6) Podobenstvo o vrátnikovi (Mk 13,33-37 par Lk 12,35-38)

Podobenstvá pripisované prameňu Q

- 7) Podobenstvo o dvoch staviteľoch (Lk 6,47-49; Mt 7,24-27)
- 8) Podobenstvo o hrajúcich sa deťoch (Lk 7,31n .; Mt 11,16nn.)
- 9) Podobenstvo o pánovi domu a zlodejovi (Lk 12,39n .; Mt 24,43n.)
- 10) Podobenstvo o sluhovi poverenom správcovstvom (Lk 12,42-46; Mt 24,45-51)
- 11) Podobenstvo o kvase (Lk 13,18n.; Mt 13,33)
- 12) Podobenstvo o stratenej ovci (Mt 18,12-14; Lk 15,4-7)
- 13) Parabola o veľkej večeri (Mt 22,1-14; Lk 14,15-24)
- 14) Parabola o zverených mínach/talentoch (Mt 25,14-30; Lk 19,11-27)

Podobenstvá iba v Matúšovom evanjeliu

- 15) Parabola o kúkoli medzi pšenickou (Mt 13,24-30)
- 16) - 17) Podobenstvo o poklade v poli a o perle (Mt 13,44-46)
- 18) Podobenstvo o rybárskej sieti (Mt 13, 47-50)
- 19) Parabola o nemilosrdnom sluhovi (Mt 18,23-35)
- 20) Parabola o robotníkoch vo vinici (Mt 20,1-16)
- 21) Parabola o dvoch rôznych postojoch synov k otcovej vôli (Mt 21,28-32)
- 22) Parabola o desiatich pannách (Mt 25,1-13)

Podobenstvá iba v Lukášovom evanjeliu

- 23) Parabola o dvoch dlžníkoch (Lk 7,41n.)
- 24) Parabola o milosrdnom Samaritánovi (Lk 10,30-37)
- 25) Parabola o neodbytnom priateľovi (Lk 11,5-8)
- 26) Parabola o nerozumnom boháčovi (Lk 12,16-21)
- 27) Parabola o neplodnom figovníku (Lk 13,6-9)
- 28)-29) Dvojpodobenstvo o stavbe veže a o kráľovi, ktorý sa chystá do boja (Lk 14,28-33)
- 30) Podobenstvo o stratenej drachme (Lk 15,8-10)
- 31) Parabola o mánotratnom synovi (Lk 15,11-32)
- 32) Parabola o nepoctivom správcovi (Lk 16,1-8)
- 33) Parabola o boháčovi a Lazárovi (Lk 16,19-31)
- 34) Podobenstvo o neužitočných sluhoch (Lk 17,7-10)
- 35) Parabola o sudcovi a vdove (Lk 18,1-8)
- 36) Parabola o farizejovi a mýtnikovi (Lk 18,9-14)¹¹

B. Zoznam podobenstiev podľa tém

Kritériom nasledujúceho prehľadu, je praktické použitie na duchovné čítanie a zakladá sa na jedinečnej knihe exercičného kurzu kard. Martiniho (pozri bibliografia)

a) Podobenstvá o začiatku

1. O rozsievачovi (Mk 4,3-9, Mt 13,3-9, Lk 8,5-8)
2. O zasiatom semene, ktoré rastie svojou silou (Mk 4,26-29)
3. O horčičnom zrnku (Mk 4,30-32, Mt 13,31-32, Lk 13,18-19)
4. O kvase (Mt 13,33, Lk 13,20)
5. O kúkoli medzi pšenickou (Mt 13,36-40) patrí však aj k podobenstvám o konci

¹¹ Podľa: Detlev DORMEYER, *Das Neue Testament im Rahmen der antiken Literaturgeschichte*, Darmstadt 1993, s. 149-150.

b) *Podobenstvá o konci (o súde)*

1. O zlých vinohradníkoch (Mk 12,1-12, Mt 21,33-46, Lk 20,9-19)
2. O vrátnikovi (Mk 13,33-37)
3. O zmierení sa s protivníkom (Mt 5,25-26, Lk 12,58n)
4. O zlodeji, v noci (Lk 12,39n, Mt 24,43n)
5. O vernom a zlom sluhovi (Lk 12,42-46, Mt 24,45-51)
6. O talentoch / mínach (Lk 19,12-27, Mt 25,14-30)
7. O nemilosrdnom dlžníkovi (Mt 18,23-35)
8. O desiatich pannách (Mt 25,1-13)
9. O poslednom súde (Mt 25,32-46) literárne to nie je podobenstvo!
10. O pochabom boháčovi (Lk 12,16-21)
11. O bdelych sluhoch (Lk 12,35-38)
12. O neplodnom figovníku (Lk 13,6-9)
13. O zatvorených dverách (Lk 13,24-30)
14. O nepoctivom správcovi, ktorý si robí priateľov (Lk 16,1-8)
15. O Lazárovi a boháčovi (Lk 16,19-31)

K týmto 15 môžeme pripojiť ešte 2:

16. O svadbe kráľovho syna (Mt 22,1-10: prvá časť hovorí o povolaní, pozvaní, ale v druhej časti, keď kráľ spozoruje, že jeden muž nemá svadobné šaty, je téma súdu)
17. Porovnanie s Noemom a Lótom (Lk 17,26-37)

c) *Podobenstvá o stratených a znovu nájdených*

1. O zatúlanej a znovu nájdenej ovci (Lk 15,4-7, Mt 18,12-14)
 2. O stratenej a znovu nájdenej drachme (Lk 15,8-10)
 3. O stratenom a znovu nájdenom synovi (Lk 15,11-32)
 4. O modlitbe farizeja a mýtnika (Lk 18,9-14)
- Motívy v ďalších podobenstvách: Mk 12,6; Lk 14,21-23

d) *Podobenstvá o povolani*

1. O svadbe kráľovho syna (Mt 22,1-13, Lk 14,15-24)
2. O najatí robotníkov do vinice, v rôznom čase (Mt 20,1-16)
3. O dvoch synoch (Mt 21,28-32)
4. O pokladu ukrytom v poli (Mt 13,44)
5. O perle (Mt 13,45-46)
6. O milosrdnom Samaritánovi (Lk 10,29-37)

Ďalšie texty k téme: Lk 14,12-14; Lk 14,28-33

e) *Podobenstvá o modlitbe*

1. O neodbytnom priateľovi (Lk 11,5-8)
2. O bezbožnom sudcovi a vdove (Lk 18,1-8)

f) *Ostatné podobenstvá*

1. O deťoch na ulici (Mt 11,16-19, Lk 7,31-35)
2. O návrate zlého ducha (Mt 12,43-45, porov. 12,29n)
3. O neužitočných sluhoch (Lk 17,7-10)
4. O poprednom mieste pri stole (Lk 14,7-10)
5. O silákovi (Mk 3,24-27; Mt 12,24-26; Lk 11,17-18.21-22)

Výber z bibliografie

Základné diela:

Jülicher, A.: Die Gleichnisse Jesu. Tübingen 1898.

Dodd, C.H.: The Parables of the Kingdom. London 1935, 1936², menej podrobne v 1961.

Jeremias, J.: Die Gleichnisse Jesu. Göttingen 1947, 1970⁸.

Úvody:

Lambrecht, J.: Terweil hij tot ons sprak. Parabels van Jesus. Tielt-Amsterdam 1976 (francúzsky preklad: Tandis qu'il nous parlait. Introduction aux paraboles. Paris-Namur 1980).

Fusco, V.: Oltre la parabola. Introduzione alle parabole di Gesu. Roma 1983.

Nová intepretácia:

Arens, E., Gleichnisse als kommunikative Handlungen Jesu. Überlegungen zu einer pragmatischen Gleichnistheorie, *Tphil* 56 (1981) s. 47-69.

Fusco, V.: „Parabola“. In: Rossano, P. – Ravasi, G. – Girlanda, A. (eds.): Nuovo dizionario di teologia biblica. Cinisello Balsamo 1988. s. 1081-1097 (táto stať je hlavným prameňom uvedeného pojednania o podobenstvách).

Ricoeur, P.: Hermeneutica biblica. Linguaggio e simbolo nelle parabole di Gesù. Brescia 1978 (orig. francúzsky). Spiritualita

Martini, C.M., Perche Gesu parlava in parabole?, Bologna 1985 (nemoc. preklad: Der Acker ist die Welt. Was und Jesus in Gleichnissen sagt, Herder 1986).

V češtine

Merell, J.: Setkání s Ježíšem na Hore, v podobenstvích u Jezera a s učedníky. Praha, Česká katolická charita 1987.

Mánek, J.: Ježíšova podobenství. Praha, Blahoslav 1972.